

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

A FEKETE KUTYA

ELBESZÉLÉS

IRTA
ABONYI LAJOS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-46-0 (online)
MEK-15491

I.

Az öreg Csikojtó bácsi már megint, és most már harmadszor találkozott azzal a csodálatos emberrel, és pedig akkor, midőn a csőszkunyhót készítgette.

Sehogy sem szerette a dolgot; mert a fejébe vette, hogy az nem jót jelent. Ha ez az ember a vidéken jár: okvetetlen valami nagy szerencsétlenségnek kell történni.

Idegen, szokatlan formájú, öltözetű ember volt; - megállt az ember esze, hogy valósággal parasztember-e? Tavaly nyáron a Szent-háromság vasárnapján látta először és sajátságos furcsa külsejét nagyon megbámulta. Lassan, csendesken bódorogta a falut; keresni, kutatni látszott valamit, a nélkül, hogy szóba állt volna valakivel. Azután megállt a templom mellett, épen a Szent Jánoska alatt, s nézte, szemlélte asszonyról-asszonyra, leányról-leányra a templomból jövő népeket. Azután elballagott onnan; ott ment el mellette s a felvégi nagy utcán végig kiment a faluból; - és azután kedden délután elverte azon az oldalon az egész határt a jég; meg azután rá a Szent-István-nap előtt való szombaton történt a Matus Örzi gyászos esete.

Matus Örzi szép fiatal menyecske volt, ha nem is a legszebb, de mindenesetre a legjobb szívű, legnyájasabb, áldott jó lélek a faluban, mint különben általában Matusék valamennyien. Dologra párját nem lehetett találni, a keze nem pihent soha; mert szegény özvegy asszony leánya volt, és szegény ember felesége; és mégis olyan módos, takaros volt szegényke, mintha mindig ünneplő ruha lett volna rajta. Parázs Palinak volt a felesége. Jól járt vele; mert keresve sem találhatott volna annál különb asszonyt, a kinek a háza tája mindig olyan tiszta volt, mintha a fal alját minden reggel frissen mázolta volna. De meg is érdemelt ilyen jó asszonyt, mert maga is derék, jó dolgos ember volt. Kranczer ur beszélhetett volna legjobban ügyes és szorgalmas munkásságáról, a kinek a cséplőgépénél már harmadik esztendő óta volt etető; soha egy rossz szó ki nem jött a száján és a szegény Örzsit nagyon szerette.

Képzelné lehet tehát azt az irtózatot fájdalmat, a mely érte, midőn hírül vitték neki, hogy a szegény Örzsivel mi történt. Hogy elment a felvégi agyaggödrökbe sárgaföldért, s ott rászakadt a part, a mint az odúban a tövét vájta. Szörnyet halt abban a pillantásban. S az egészben az volt a legnagyobb szerencsétlenség, hogy egy kéthónapos kisedet hagyott maga után; pedig úgy szerette, úgy csókolgatta azt a szegény kicsikét, hogy a dologból minduntalan odafutott vele játszadozni, az első játékra, a mosolygásra és incselkedésre tanítgatni. Ekkor is százat csókolt rajta, mikor elment; pedig esze ágában sem volt gondolni, hogy nem csókolja meg többet.

Talán nem is történt volna meg vele az a szerencsétlenség, ha rossz sorsa útjába nem hoz egy másik menyecskét; mert hiába, vannak, a kikkel, - akarják, nem akarják, - már együtt jár a veszedelem; - ki azután, volt dolga, nem volt dolga, utitársul mellé szegődött, s mint ahogy szokás ez már az asszonyoknál, ha jó szívekre akadnak, kik őket meghallgatják, s mivelhogy ez a szerencsétlen, megvetett bujdosó jószág meg épen örült, ha valaki idegen földön jó szót adott neki, - eltartotta szóval, beszéddel, panasszal, maga mentségével, dicséretével, s elkísérte egész az agyag-gödrökig.

S talán még inkább nem történt volna az a szerencsétlenség, ha Szent-háromság vasárnapján annak a csodálatos embernek a szavára ráhallgat az a bujdosó asszony. Mert hiába, csak bujdosó asszony az, ha se országa se hazája, s csak úgy kerül elő valahonnan, isten tudja honnan, csak úgy odavarrja magát valamely tanyára, emberek közé, kik azelőtt soha sem látták, hírét sem hallották s csak úgy dohányos bojtárként, napszámosként éldegél; ha szép,

fiatal kackiás menyecske is, mégis csak bujdosó jövevény az, ha nem akarjuk épen csavargónak nevezni.

Pedig nagyon szép volt. Épen azért terjedt el olyan egyszerre a hire, épen azért lett olyan ismerős egyszerre. De a miket megbámult mindenki a faluban, nagy fekete szemei, tüzes pillantásai, gyönyörű sűrű szemöldöke, piros ajaka, ragyogó fehér fogai, cédrus-termete, gömbölyű tagjai, egyszersmind árulkodtak, gyanúskodtak ellene, hogy ennyi szépséggel miként válhatott világ bujdosójává. Nagy okának kellett lenni arra. Az a piros, egészséges csecsemő, kit koronkint a karján láttak, nem látszott elegendőnek ahhoz.

De hát mit mondott neki, mit beszélt vele Szent-háromság vasárnapján az a csodálatos ember, a kit az öreg Csikojtó látott a Szent Jánoska alatt, s kimenni a felvégi nagy utcán a faluból.

Mikor kiért a faluból, leült az árokpartra. Tudta, hogy az, a kit vár, arra fog jönni.

A kackiás menyecske csak döbbenve állott meg, még ajkai is nyitva maradtak ámulatában, amint meglátta.

De azután csakhamar fel sem vette, vállat rántott, keserűn mosolygott, s bátran a szemébe nézett.

- Ugy-e csodálkozol, Marcsa, hogy rád akadtam?

- No bizony. Ez nem nagy mesterség volt.

- Igazságod van, - felelt az öreg. - Mert a cséplőgép széles nyomot hagy maga után. Hát utba tudott igazítani.

Merőn ránézett; de ez azt a célzást nem vette magára. Daccal kérdé tőle:

- Hát azután mit akar kegyelmed velem?

- Vissza akarlak vinni, ha szép szóval nem, hát erővel.

- Engem? - felelt hetykén a menyecske, s még mosolygott is hozzá gúnyosan. - Abból nem lesz semmi.

Az ember nem haragudott meg; sem szeme, sem hangja nem mutattak fölindulást; hanem azért határozottabban, keményebben folytatta, a legnagyobb ingerültséget, boszorkodást mutató szavakat higgadt nyugodtsággal mondta, mint a ki bizonyos a maga dolgáról.

- Vissza foglak hajtani magam előtt, mint a csürhét, ostorral, bottal.

A menyecske ismét csak azzal a lenéző önbizalommal felelt, mellére téve a kezét:

- Engem?

És még hozzá el is nevette magát... - Már mint engem? - Kinevette.

- Nem hiszed?

- Igenis nem hiszem; mert lefekszem a földre, s inkább később vagyok magamat ott fekvő helyemben agyonveretni, mint oda visszamenni.

Szavai végén már villogott a szeme.

- S mégis azt mondom, megmutatom neked, hogy vissza fogsz jönni. Visszaviszlek.

- Holtan! - felelt az könnyedén.

- Nem, hanem a magad lábán.

- No már akármilyen ezermester kegyelmed, még sem olyan boszorkánymester, hogy azt a mesterséget meg tudná cselekedni.

Az öreg erre sértett önhittséggel felpattant s félig tréfásan, félig komolyan, fontos méltósággal, mely szinte beillett tréfának, dicsekedett:

- Nem tudnám megcselekedni? Én, a ki megállítom a tehénen a tejet, s ha akarom, újra megindítom; ha akarom, veszett kutyát ereszték el, s a kit megmar, meggyógyítom, a mit egy doktor sem tud a világon megorvosolni; ha az ujjamat ráteszem a zárt lakatra, az leesik magától; az emberekre, állatokra ráolvasok s elhagyja betegségeik; az elveszett jószágra a rostával és szent Péter, szent Pál igazságával rámutatok: hol van s kivetem, ki lopta el; ha menyecske megkér, legyen fiatal, legyen vén, megcsinálom neki, hogy utána bolondul, a kit akar, ki azelőtt rá sem nézett, s ha akarom, megutáltatom egymással azokat, kik egymást legjobban szerették; ha akarom, a kocsi elakad a legjobb, legjártabb csinált uton, s ha akarom, a döglőfélben levő ló is sárkánynyá, táltossá válik. Ha akarom, eltéved fényes nappal a vándor, ha akarom, nem tud mozdulni arról a helyről, a mit a botommal körülkanyarítok; ha mesterségemet megvetem, a kit akarok, utánam jön, mint a szófogadó gyermek; ha akarom, utánam jön a templom is.

- Ugyan úgy-e?

- Ha akarom, a zivatar, a jégeső jár a nyomomban. Mert én ismerem, látom, a mikor akarom, a garaboncás diákot, a sárkányt, a mit más ember fia nem lát. Ha valaki sírba vitt titkot akar megtudni, előhozom neki a ki elvitte s megmondatom neki. Érték álmhoz, valóságához, csodához és boszorkánysághoz. Kezemben van a hazajáró lélek, a lidérc, a fejetlen borjú, a fejetlen barát, az éjjeli kódorgó disznó kilenc kocájával, a fekete kutya, a fehér gerenda, az embert nyomó berzes macska, a tört fülű sántikáló lábas, a beszélő bagoly, a csörömpölő tányér a falon, a magától dobálódzó papucs, a mi a po fához repül; a sétáló gyertyaszál, a nyöszörgő szúszék, a csattogó láda, a ropogó almáriom, a falon járó fényesség, s az a suttogó, láthatatlan szél, mely bejár az ajtó alatt a küszöbön, nyög, sir, végigszalad az álmot aluvón, úgy, hogy nemcsak fázik, de megfagy minden porcikája. Mindezeket mind a kezemben tartom, s oda fordítom, a hová akarom, kit hová találok alkalmasnak, s mihelyt idejét találom és akarom. Ezt én mondom, a Gyárfás apó!

Mikor azt gondolta, hogy már jól ráijesztett, az akkor kacagott fel ismét a legjobb izüen:

- Tud-e még többet kegyelmed édes öreg apám?

Az öreg erre egyszerre összevonta szemöldökét, majd azután érzékenyen nézett a menyecskére, mintha sajnálta volna.

- Ne kivánd, hogy elővegyem rád a mesterségemet; most még nem érdemled azt meg olyan nagyon; de előre látom, előre gondolom, hogy nagyon is érdemessé fogod rá tenni magadat, ha rám nem hallgatsz, hanem e helyett mégysz azon a rossz uton, melyen megindultál?

A menyecske összevonta szemöldökét és boszankodva kérdé:

- Micsoda rossz uton?

- Azt gondolod, nem tudom minden lépésedet, minden szándékozdat, hogy egyik hibádat a másikkal tetézed? Rossz vagy, megátalkodott rossz vagy.

- Miért?

- És még azt kérdi: miért? Mert elhagyta az uradat.

- Nem igaz. Ő csapott el, ő kergetett el.

- Hallgass, elhagyta; mert nem elégedtél meg egy hibáddal. Most megint egy másik ember után vetetted magadat. Azt is tudom, ki után. Az után az ember után, a ki a cséplőgéppel odafönt volt nálunk a majorban. Nem néztél se istenre, se emberre, még annak az ártatlan kis

csecsemődnek a sorsára sem, hogy apjától fosztod meg, mikor a házáat elhagyod, hanem csak hajlottál a magad bűnös indulatára... Eljöttél, utána szöktél egy embernek, a kit az előtt soha sem láttál életedben.

- Nem igaz. Hazudott, a ki mondta.

- Hallgass!... Én mindent jól tudok. Annak az embernek felesége van, most már hát azoknak a békességes életét akarod megháborítani...

Az asszony türelmetlenül, mérgesen közbevágott:

- Ihol van ni!... Mintha csak előre tudtam volna, hogy már meg ezzel fog összekötni az a bolond eszeveszett ember, kinek nem állt az egész élete egyébből, mint csupa gyanuskodásból.

- Mert bizonyosan volt is oka rá!

- Nem volt a legkisebb sem. Sem azelőtt nem láttam, sem azóta; talán meg sem is ösmerném, ha elébem kerülne. S dacosan felvetette a fejét s az arca fényben lángolt.

- S ha még ugy volna is, ha még összehozna is vele a sors: ez az egy ember az a világon, ezen a rossz világon, akinek még valami jóval tartozom.

- Tudom. Kivett az urad kezéből, mikor meg akart verni.

A menyecske ismét közbevágott s beszélt lázas haraggal:

- Megölni akart, nem megverni; oda futottam előle a szérűre a csépesek közé; utánam szaladt a késsel, letepert a földre, rátérdelt a mellemre, rácsavarította a hajamat az öklére...

- Nagy oka volt rá, azért a szörnyű vétkedért, hogy megcsaltad.

- Nem igaz! Nem csaltam meg. Ha lánykoromban hibás voltam is, azóta, hogy hozzá kerültem, hűséges voltam hozzá, s mikor elkergetett is, olyan ártatlan voltam, mint a ma született gyermek.

- Ejnye, Marcsa! De már ez csakugyan nagy szemtelenség, mikor még a napnál világosabb igazságot is eltagadod. Hiszen nálad találta a leánykori szeretődet; alighogy elbirt osonni a gyönyörű madár; pedig megfogadtad, ugye, hogy nem is gondolsz többet erre a szégyenedre és mégis azt mondod, hogy olyan ártatlan voltál, mint a ma született gyermek.

A menyecske felmérgesedett:

- Azt gondolja kelmed, hogy nem békén meghagytam volna magamat ölni, ha bűnös lettem volna; de így szerencséje, hogy nem én voltam az erősebb.

- Az igaz, kutya egy természeted van.

- Tehettem én arról, - folytatta az asszony mérgesen - hogy odajött az az istentelen; én nem csaltam magamhoz. Az uram tehetett volna róla, hogy ne én rajtam töltse a bosszúját. Ne lett volna olyan bolond, hogy mindig csak veszettül gyanúskodják utánam, s mikor vétkes nem voltam, meggyalázott, és maga helyett rám hagyja, hogy megöljem azt a gyalázatot, a ki oka minden szerencsétlenségemnek. Vagy elvesz feleségül, vagy megölöm.

- Ostoba, hiszen ha akart volna, elvehetett volna lánykorodban.

- No hát megölöm; ha száz élete volna is, megölném mind a százat, ha ott megnyílnék alattam a fekete föld, ha ott szállana rám az isten haragos mennyköve, ha ott vernének is agyon, mint egy rossz dühödt ebet, mégis megölném, ha el nem vesz.

Az öreg ember önkénytelenül is elővette olvasóját.

- De ez már szörnyű dolog, a mit beszélsz... Meg vagy bolondulva, vagy már az ördögé vagy egészen?

- Nem vagyok én megbolondulva, hanem el vagyok szánva az utolsóra, a halálra, mindenre, - még a poklra is.

- Istentelen! Azután nem nézesz a gyermekedre sem?

- Nem nézek én semmire a világon.

Az öreg nagy botránkozással csóválta a fejét, s dorgálni kezdé:

- Ha úgy volt is, mint ahogy beszéled, azért nem kellett volna úgy elszánni magadat, hogy a világot a nyakadba vegyed. Még a határon is vissza kellett volna fordulni, megalázni magadat, meghunyászkodni, akár bűnös voltál, akár nem, bocsánatot kérni s megcsókolni azt a kezet, a mely megfenyített...

- Megcsókolni azt a kezet! - förmedt fel bösz haraggal a menyecske. - Akkor nem ösmer kend engem... De már arra meg, hogy én kérjek bocsánatot, még ha hites uram lenne, se tudtam volna ráadni a fejemet. Még mit nem beszél itt kegyelmed össze-vissza?

- No látod, milyen erkölcsös vagy. Uram, teremtőm! mennyi a te hibád. Látod, nemcsak hogy szívesen nevetközöl az emberek szeme közé, de éppen ez a kegyetlen fejes természeted az oka, hogy még eddig nem esküdött meg veled, s éppen ez a szilaj, akaratos kevélységed visz minden rosszra, melynek előbb-utóbb - meglátod - nem jó vége lesz. Nagy igazsága volt a te uradnak; mert már csak így nevezem, mivelhogy a gyermekednek apja, - hogy azt a csökönösséget ki akarta belőled verni; mert tudom azt, ha csak egy bocsánatkérő szót ejtettél volna, nem így történt volna a dolog... És még - mondom neked - most sem késő, ha a szavamra hallgatsz...

A menyecskének folyvást duzzadt, emelkedett a keble a dühtől, haragtól.

- No hát hallja kegyelmed, most már hát én beszélek megint. Ha megesküdött volna is velem, s én is megesküdtem volna, hogy soha el nem hagyom: még sem jött volna föl soha és nem is jön soha az a nap az égre, a melyik egy fedél alatt, egy abrosznál együtt látott volna, vagy együtt lásson bennünket valaha.

- Mert rossz vagy, egy cudar vagy; szeretős vagy.

A menyecske mérgesen dobbantott a lábával:

- Ne mérgesítsen, öreg apám... Ha nem tudja kegyelmed, hát lássa, hogy nem azért, hanem mert olyat cselekedett velem, melyet - inkább sülyedjek el - mintsem elfelejtsek, vagy megbocsássak valaha életemben. Nem voltam én rossz, hanem ha úgy kell lenni éppen, hát rossz leszek ezután.

S a nyomorult - kikelve még a színéből is, - szörnyű nagy indulattal letépte piros kendőjét a fejről a lábaihoz, s utána vágta a tutyit is, hogy hajadon fővel álljon az öreg előtt.

- Levágta a hajamat! - ordított fel keservesen és arcára csapva kezeit, sírt, átkozódott égő, lángoló dühében.

Az öreg ember közömbösen csak azt mondta neki, a rossznak:

- Hiszen kinő az a haj megint.

Lángaló arccal, gúnyos fájdalommal tekintett amaz reá, és lázas elkeseredéssel felelt a hideg vigasztalásra:

- Az kinő, de az az érzés, a mit vele egyszerre vágta el a szivemben, az a becsület, az az én becsületem, az a gyermekem becsülete, az nem nő ki többet... Utálok az egész világot.

Szikrázó szemmel fordult felé s ádáz gyűlöléssel kérdezte:

- Most már azután én hány embert ölök meg ezért?

Az öreg ember botját emelte föl.

- No most már mit kezdjek én itt veled, csakugyan a porig, a vérig verjelek, míg csak egy lélekzetet tudsz venni? Engem nem bolondítasz azzal el, hogy most már neked áll feljebb.

De azért, hogy ezt mondta, titokban az olvasójához nyult, titokban egy könnycseppet törült le szeméből, azután az ég felé tekintett... Talán azért is, hogy indulatját a másik le ne olvassa szeméből.

- Rossz pára! Jobb ha istenhez térsz, haza jössz velem, hol minden meg lesz bocsátva, ha megbecsülöd magadat.

- Nem megyek haza, és nem is térek istenhez, nem is imádkozom; mert ez nem nekem való. Ha igazságomat elvesztettem, hadd veszítsem el a hitemet is.

Az öreg erre nagy haraggal tört ki.

- Majd kérsz te még, hogy vigyelek haza, vezesselek haza. Majd kérsz te még, hogy imádkozzam veled. Maradj hát! Adok egy fél esztendőnek neked. Addig csak kín a hajad is, megjön az eszed is, csak megnyugszik hóbortos szived is. Hanem annyit mondok, hogy valami gonoszsgot el ne kövess se magaddal, se mással, mert akkor velem gyűl meg a bajod s az aztán nagy sor...

Sötéten, élesen nézett rá szűró szemével.

- Akkor nem jó lesz ezekbe a vén, boszorkányos szemekbe tekinteni.

- Már miért ne; hiszen kend sem ördög, öreg apó!...

Az egész komolysággal rámondta, hogy csak félig, nem egészen s a mint botjával megfenyegette, vetett rá egy olyan villámot, mely annak egész lényét áthatotta s hátat fordított neki. S a mikor aztán hátat fordított, szabad folyást engedett könyeinek, de nem törülgette azokat, hogy az a rossz pára, ha utána néz, míg tova mendegél, még csak ne is gyanítsa, hogy megsiratja.

Na ennek ugyan talán az esze ágában sem volt ez.

De az már azután teljesen bizonyos, hogy ha ráhallgatott volna az öregre: a szent István napja előtt való szombaton csakugyan nem állott volna a felvégi agyag-gödröknek partja tetején, s annak, a mit már oly régen lesett, s a mit most véletlenül megpillantott, nem tombolt volna, nem ugrált volna örömében épen azon a parton, a melynek a tövében a szegény Matus Örzsi a sárga földet vájta.

A mit megpillantott akkor, s a minek úgy megörült, semmi sem volt más, mint egy uri lovas, azaz olyanforma.

Az az ember, a ki az ő minden szerencsétlenségének okozója volt, s a kinek életére, halálára esküdött.

Csakhogy megtalálta.

Mikor messziről meglátta, örömében felfutott a lejtőn a partra; mert az országút ott vonúlt el. Arra kellett jönnie, s mikor aztán felugratott a part gerincén, odaért egészen az ő közelébe, csábítóan a szemébe mosolygott, hogy megismerje.

Az megugratta a lovát ott gavallérosan, a mint oda ért. Visszamosolygott az is, megösmerte.

Táncolt, tapsolt ádáz örömében s azután még soká utána nézett, soká kísérte szemével. Mindent szeretett volna róla tudni egyszerre. Hol lakik, merre van a járója, milyen sorsa van, az ispán urnak talán fel is vitte az isten a dolgát... és azután száz meg százféle gondolat, szándék váltotta fel egymást a fejében.

Míg szive sebesen vert, egy nagy, boldog, elégtelt sohajjal emelkedett a kebele.

Gyorsan lefutott a partról.

De itt egyszerre csak megdermedt attól, a mit látott.

Azután megborzadt és felsikoltott.

És egyetlen emberi lény sem volt ott a közelben, a ki segítsen.

Csak egy kicsiny, borzas fekete kutya, a szerencsétlen asszony kutyája volt ott az egyetlen élő kivüle. Az ott ült az omlásnál, reszketett, s olyan kínosan nyöszörgött, olyan különösen nézett rá, hogy szinte megképzett tőle.

Azt sem tudta, elfusson-e vagy maradjon. Tekintgetett mindenfelé s a parton is megakadt a szeme. A partnak tetejétől egy repedést látott húzódni le egészen az omlásig. Erre egy kínos, borzasztó gondolat futott agyán végig, melytől azután még jobban megdöbbsent, úgy, hogy ereiben meghidegült a vér.

Olyan hitvány, olyan vékony repedés volt az, mint a cérnaszál, hogy más talán nem is látta volna. És ő mégis látta.

- Nem, nem; én nem ott álltam, hanem amott. Felfutott a partra, s azután maga sem tudta többé, hogy hol állott akkor.

Hanem a partról azután látott egy embert, kiáltozott neki rémülten, nagy sikoltással.

Az öreg Csikojtó volt az, a kit látott messziről, s jó hosszú időbe került, míg az oda cammogott. Legalább hosszúnak tetszett az neki nagyon.

Azt azután ott hagyta, s maga befutott a falu felé a szomorú hirrel.

A legelső lépésnél, a mikor a gödrökből kiért, ismét találkozott azzal a lovassal, ki bámulva állította ott meg a lovát; de most rá sem nézett, elfutott mellette sebesen.

Gondolkozott: elmenjen-e a temetésére?

Mégis csak elment.

S csak elbámult, hogy kit látott ott a koporsó mellett, levett kalappal kezében keservesen zokogni.

Az az ember volt az, a kiről azt mondta, hogy csak ez az egy ember az, a kinek még valami jóval tartozik a világon.

Mit mondott volna erre az a csodálatos öreg ember, ha most látta volna őt!

Bizonyosan kitalálta volna, hogy nem a bánattól dobbant meg a szive.

Pedig az nem illik össze a temetéssel.

II.

Mikor az öreg Csikojtó másodszor látta ezt a csodálatos embert, az meg most volt az idén, a vizkereszt után való csütörtökön.

Ugy estenden járt az idő. Épen Matuséktól jött; mert az öreg Matusnéhoz volt valami szándéka, mivelhogy özvegy ember volt, az öreg Matusné meg özvegyasszony. De bizony nem lett belőle semmi; egy tehén árán, hatvan forinton mult az egész, már t. i. azon, hogy nem volt hatvan forintja egy tehenkét venni, meg azon is, hogy az öreg Matusné nem akart férjhez menni.

Pedig rosszul tette; mert ha már Örzi meghalt, Parázs Pali elébb-utóbb meg fog a háztól válni s akkor csak az a vége, hogy vagy neki, vagy Terkának férjhez kell menni, hogy ember legyen a háznál.

Hát épen ezen töprenkedett, a mint az alvégből ballagott a Varró Mátyásékhoz, a hálólhelye felé.

Egy lélek sem volt az utcán.

Hát egyszer csak jön rá szemben az a csodálatos ember.

Épen akkor fütttyentett egyet a puminak, mert az megint kereket akart oldani tőle.

Valóban csodálatos különös ember volt; így estenden, téli szürkületben, azután mint idegen, szokatlan látomány, még különösebb.

Egy dicsértesség-et mondott hosszan elnyújtva, áhítatosan. Szemügyre vette ezalatt és nagyon furcsának találta, majdnem megképzett tőle, a mint a fehérével felé forgatta a szemeit, a feketéje meg majdnem szikrázott a fényességtől.

De azért nem birta róla levenni a tekintetét, annyira meglepte.

Alacsony, öreg parasztember volt, hanem mind személyére, mind ruházatára nézve, megdöbbenően különös parasztember. Szemeinek fénye rendkívül szúró volt, a mint tündököltek, s a mi nem igen szokásos parasztembernél, nagy, hosszú, tömött ősz szakála volt neki.

Nagy tasla gombáros kalap volt a fején, mint a tótoké, arról olvasó csüggött le. A gúnyája is furcsa volt nagyon. Rossz, ütött-kopott gallértalan szűr volt a vállán, a szűr alatt térdig érő hamuszín szoknya, a derekához kötve egy fekete madzaggal, melyen egy még nagyobb olvasó lógott; a szoknya alatt durva gatyá fehérítetlen vászonból s a lábain ezen a vidéken a már szokásból régen, de régen kiment bocskor, és kezében egy hosszú görcsös bot.

Szokatlan egy látomány.

Gondolkozott, miféle lehet. Végtére sem tudott egyebet elhatározni, mint hogy egy csodálatos ember, nevezte hát úgy magának, mint másszor.

És a csodálatos ember, a mint mellette elment, hirtelen visszafordult felé, s kérdést intézett hozzá. Ez által még csodálatosabb lett.

- Hát a kis kutyája hová lett kendnek?

Micsoda bolond kérdés ez? Furcsa! S honnan tudja azt, hogy neki kis kutyája van?

Csak szétnézett. Valósággal nem volt ott a pumi, pedig még az elébb ott settenkedett a lábánál. Azután fenhangon elmondta a gondolatát:

- Bizonyosan visszament megint Matusékhoz.

- Alkalmasint azok adták kendnek, azért ment vissza.

- Azért. Parázs Pali adta, mert nem szívelhette a menyecske.

S a csodálatos ember, mintha a dolog másként nem is érdekelné, nagy fontossággal tanácsot adott neki:

- Tudja kend mit? Mossa kend meg hált vízben annak a kutyának mind a négy lábát, azután napáldozatkor öntse kend azt a vizet a fal tövéhez, akkor nem hagyja kendet el többet. Különben jobban tenné kend, ha eladná nekem. Adok két krajcárt érte.

No már erre a csufságra nagyon megharagudott az öreg Csikojtó. Hátat vetett. Ott hagyta.

Még csak tüzet sem kértek egymástól, úgy fordítottak hátat egymásnak. De az a csodálatos ember megint csak visszafordult, s megint csak kérdést intézett s ez által meg még csodálatosabb lett előtte:

- Ott van-e még Matuséknál a Gábris Marcsa?

Csak eltátotta a száját.

Hát azt honnan tudja ez az ember idegen létére, hogy Matusék vannak a világon, honnan tudja, hogy Gábris Marcsa ott lenne a Matuséknál, mikor még ő eljött, nem is volt ott, csak várták.

Gábris Marcsa oda kívül lakott a Tajnán túl az öreg gróf tanyáján, Bendő János dohányosnál, és az a szép menyecske, a ki a Matus Örsi árvácskáját a nyáron dajkaságra elvállalta, mivelhogy nemcsak azt a szerencsétlenséget nagyon a szívére vette, melynek egyetlen látója volt, de nagyon megsajnálta a kicsikét is.

Takaros, erős gyöngy-asszony volt; ennél azután már csakugyan nem volt szebb a faluban. Szinte illet neki, a mikor néha-néha két kis gyermeket vitt a karján egyszerre.

De hát mi köze hozzá ennek az embernek?

Bánta, hogy felelt neki.

Az igaz, Gábris Marcsával nem történt szerencsétlenség, de történhetett volna; mert azon az éjszakán, mikor úgy éjfél táján a szél fútt, söpörte a havat, egyszerre csak csodálatos ijedés vagy zavarodás, vagy tudja az isten, mi lepte meg, - biz az boszorkányság is lehetett - három-szor-négyszer is megindult hazafelé, s nem tudta a Tajna hidját megtalálni. Ott kóborolt soká a parton. Utóbb is a jégen ment által. Muszáj volt; mert a másik kis gyermek még nem szopott azon este ott; pedig recsegett-ropogott a jég alatta s csak az isten csodája, hogy le nem szakadt.

Ezt a felvégi Szabó Jánosék beszéltek, a kik házok végéről látták azt az istenkisértést. Kiáltoztak is rá, de oda sem hallgatott.

Az is igaz, hogy Gábris Marcsa csak vállat vont, s elnevette, elütötte, ha előhozták neki ezt a dolgot. De hiába, Gábris Marcsa már olyan fene egy szerzet, még virtust csinált abból, hogy a ropogó jégen át mert menni.

No de elég az hozzá, ha Gábris Marcsával nem történt is szerencsétlenség, történt más; harmadnapra a Tajna elöntötte a falu felét.

Gábris Marcsa pedig azon az éjszakán csakugyan meg volt rémülve és pedig azért, mert a fekete kutya megkisértette.

Csakhogy ezt Gábris Marcsa nem beszélte el senkinek.

Nem is csoda. Már tudniillik, hogy nem lehet csodálni, ha a fekete kutyától megrémült, s nem lehet csodálni, hogy a dolgot el nem fecsegte. Nem elfecsegni való az. S nem is a legtisztességesebb dolog.

Minden kísértet között a legirtózatosabb kísértet a fekete kutya. Az nem úgy cselekszik, mint más jóra való hazajáró lélek, hogy megmutatja magát egy pillanatra lepedőben vagy fényességben, és nyomban rá eltűnik, mint egy álom, vagy mint egy képzelet.

A fekete kutya nyomról-nyomra megy az után, a kit megkísért. Ha hátra néz az üldözött, megáll, elmarad egy pillanatra, de azután megint csak felveszi a nyomot, megy utána, ha megindul. Visszahurrogatás, visszaijesztgetés nem használ semmit, hajtja, kíséri, mindaddig, míg csak az imádság vissza nem üldözi. Más kísértet beéri egy két kísértéssel; ez nem; ez nem egyszer, nem kétszer, hanem százszor megjelen, s nem mindig ugyanazon a helyen, hanem mindenütt mindannyi sötét éjjelen, valahányszor a lelkiismeret emlékezetébe hozza az elkövetett bűnt annak, kit üldözésre kiválasztott.

Mert maga a rossz lélek, az ördög az, a ki kísért a fekete kutya képében.

Más kísértet megkísért jó lelket is, de a fekete kutya csak azokat kísérti, a kik elkárhozásra vannak szánva.

De hát hogy történt az, hogy Gábris Marcsát a fekete kutya megkísértette?

Bármit felelt legyen az öreg Csikojtó annak a csodálatos embernek, annyi csakugyan bizonyos volt, hogy Gábris Marcsa még nem volt ott Matuséknál; de nem is lehetett két helyen egyszerre, mert széles jó kedvvel táncolt a falu korcsmájában Dorka Jancsival, azzal a piros szájú, kis pergebajuszú legénnyel, ki ugyancsak forgatta jobbra-balra, csak úgy repült, suhogott a rokolyája s mennél jobban forgatta jobbra-balra, annál ragyogóbb, tüzesebb lett a szeme párja s annál pirosabb az arca; de legpirosabb az ajka, hogy Dorka Jancsi szintugy szerette volna megcsókolni.

A sorozás alól hazakerült legények tartották a mulatságot. Azoknak, a kik be nem váltak, volt okuk jókedvűeknek lenni, de mindnyájok között legtöbb oka volt Dorka Jancsinak, a ki sem benn nem maradt, sem a mint a besorozottak szoktak csufolkodni, emberocsúba nem jutott. Sem bánat, sem szégyen nem érte, hogy a pótrezorvába jutott. Az azután olyan katona, kire kerül is, nem is a sor valaha. Mulatott is, pengett a sarkantyúja, dobogott a sarka. Vesztére pillantott be - hogy ott elment - Gábris Marcsa; a mint azt derékon kapta, el sem eresztette többet. No de talán maga is úgy akarta.

Matuséknál várhattak rá; pedig várták, mert a kis árvácska már háromszor sirt föl pólyájában. Felvette, dúdolgatta, ringatgatta karjaiban az öreg anyja, az öreg Matusné, meg ismét letette saját ágyába, a puha, meleg vánkosok közé, cuclit is adott a szájába. Nem használt semmit. Mondogatta is az öreg Matusné: »Bizony csak a szülő anya az igazi anya. Azt mondta Marcsa, csak egy pillantásra fut el a felvégi boltba, s már elmúlt egy pár órája is, még sem érkezett vissza.«

A kicsike csak sirt, mintha csak oda kívül lett volna abban a csikorgó téli hideg éjszakában, nem pedig szerető meleg karok, meleg szívek, vérenek vére között, hol mindenki a legnagyobb szeretettel, édesgetésekkel halmozta el s csüggött rajta tekintetével.

A kinek legjobban fájt ez a panaszos sírás, a szegény Parázs Pali ott ült a padkán, lesütött fővel, szomorúan s nagyokat sóhajtott.

A Tera leány, a ki szépen megfésülködött, csinosan felöltözött ezalatt, már a piros pántlikáját is befonta szép hosszú hajába, odalépett a szegény sógorhoz, nagyon megsajnálta, hát jól esett neki egy pár vigasztaló szót mondani.

- A kicsike nem beteg, csak éhes.

Azután könnyű vidorsággal felugrott, ő vette a kicsit karjaiba, s mintha csak valami édes vigasztalást érzett volna a kis ártatlan lélek, egyszerre csak megszűnt sirni, pedig végig sem ment vele még egészen a házban.

- Elaludt? - kérde Pali bámulva.

- Nem, - felelt Tera. - Mosolyog.

S oda tartotta Pali elé az angyalka mosolygó arcát.

Pali arcát végtelen nagy boldogság sugározta be, s a mint a kisdetről Terkára vetette szemeit, a hála melegsége ömlött ki szívéből amaz egy pár boldog könnycseppben, mely pilláin át-szivárgott.

Megfogta a kezét és tartotta ott sokáig hálásan.

- Hiszen ha mindig nálad volna. De ha te elmegy a multságba.

- Hát nem megyek el, - felelt az jó kedvvel.

- Az nem lehet; mert már kétszer is voltak értted a legények.

- Jó, hát nem megyek el addig, míg a kicsi el nem alszik, vagy míg Marcsa elő nem jön; mert a szülémnek is el kell menni beteghez virrasztani, imádkozni.

És addig, míg így beszéltek Pali folyvást tartotta a kezeit és nézte, nézte édesen: oh be nagyon jó lány ez.

De nem azt mondta neki, hanem azt, a mi mindig olyan jól esik egy ily fiatal leánynak.

- De ma olyan szép vagy, olyan takarosan fel vagy öltözve, hogy öröm rád nézni. De meg is nőttél. Hogy elmúlik az idő! Majd olyan vagy, mint a szegény Örzi!

Terka erre nevetett és dalolt a kicsinek. Talán gondolt is valamit, talán valami édeset. Olyan furcsán szokott ébredni az a szív, minden készülődés nélkül.

És ezt mind tudta az a csodálatos ember, ezt mind látta; mert a mint felment az utcán, meg lement, az ablakvasba kapaszkodva benézett a korcsma ablakán; félrehajlította Matusék házikójának kis ablakán a kék táblácskákat és bekukucsált, s látta odabenn a kis mécses pislogásánál azt a meleg családi szeretetet, mely még az ő hideg szívét is átjárta.

Azután annál jobban megharagudott; mert tudta azt, hogy Marcsa meg úgy gondolkodik, neki legalkalmasabb idő akkor lesz visszajönni a kisdédért, mikor az a leány elmegy, s az öreg asszony nem marad otthon.

Mikor Matus Terka megérkezett a legényekkel, Marcsa ki is osont a másik ajtón. Azt sem tudták, mikor ment el.

Csak mikor az utcára kilépett, akkor vette észre, hogy már egészen beesteledett. Soká táncolt, elhuzhatták már a második harangszót is, az idő belépett az éjszakába. Fejére borította a ruhát és sietett; de bármint sietett is, a mint becsavarodott a Bognár Mihályék közére, nem birt menni csak a harmadik házig; a Sutusék háza sarkánál egyszerre csak előtte termett valaki s megállította a tulajdon saját nevével: az a csodálatos ember.

Az első pillanatban megrezzent, a másikban végig nézte, elnevette magát s azzal fogadta:

- Hát kelmed megint itt bódorog olyan messziről a maskarájában?

- Itt vagyok, - felelt a csodálatos ember - mert most már nem a testednek, hanem a lelkednek akarok beszélni s itt leszek mindig a nyomodban, míg jól a lelkedre nem beszélek.

S nagy sötét szemrehányással nézett a szemébe.

- Megcsaltál Marcsa!

- Én? Hogy-hogy?

- Nem jut eszedbe, mit beszéltél nekem a nyáron, mivel ámtóttál, hogy szégyelsz visszajönni, hogy nem tudsz megbocsátani, hogy boszúállásra gondolsz, holott bűnös indulatod marasztott itt, melyet annak a szerencsétlen asszonynak az ura iránt éreztél. Látod, hogy hazudtál!

- Nem hazudtam én!

- Persze, te ki tudod magadat mosni mindenből. Te mindig olyan ártatlan vagy, mint a ma született gyermek. És én azt mondom neked, Marcsa: ha csak egy kicsit elgondolod azokat az időket, mióta nem láttál, magad is arra térsz, hogy jobb lett volna velem visszamenni.

A menyecske vállat vont.

- Nem volt kedvem hozzá.

- Kár pedig; mert ha visszatértél volna velem, de sok nem történt volna, de másképpen volna most minden.

Egy nagyot sohajtott. És azután lesütötték a fejüket, elmélyedtek mind a ketten gondolataikban.

Az öreg kezdte újra.

- Tudod-e, hogy a szegény Pista, - ahogy hírét adtuk - még most is úgy van!

Marcsa késett a felelettel, de azért mégis felelt, hanem durcásan:

- Mi közöm nekem hozzá?

- Mi közöd hozzá? - kérde szörnyedve az öreg, s folytatta siralmasan: - Ember létére a kuckóban ül. A haja, szakála megnőtt, a két tenyeribe teszi az állát; nem eszik, nem iszik s nem szól, csak néz, csak néz és sohajt keservesen. Nincs rajta emberi ábrázat többé; és te azt kérded, mi közöd hozzá. Hát nem te vagy annak az oka?

- Nem, hanem ő az oka, - felelt Marcsa mérgesen. És lángra gyúlt az egész arca.

- No, hát én nem keresem többé, ki az oka, - folytatta a csodálatos ember. - Csak azt keresem, hogy ismét rendébe jöjjön minden. Hogy meggyógyítsam szegényt.

S megfogta szeliden, kegyesen a menyecske kezét.

- Ha téged meglát, mihelyt megölelitek egymást, azonnal meg fog gyógyulni. Ugy-e, most már csak vissza fogsz jönni?

A menyecske könnyörtelenül, gyűlölettel eltaszította az öreg engesztelő kezeit.

A csodálatos ember nem fordította könyörgésre a dolgot, azonnal komor és döbbentő lett megint; keménynyé, szigorúvá vált a hangja is.

- Jó! hát most már eleresztem rád a mesterségemet és megmutatom, hogy mégis vissza fogsz térni egyszer, vagy pedig - tette utána sötéten - te is úgy fogsz járni, mint a szegény Pista.

- Már miért járnék én úgy, mint Pista, - kérde a menyecske indulatosan.

- Miért? Mert a szerencsétlenség jár a nyomodban, - suttogá az öreg, egészen mellé furakodva.

- Micsoda szerencsétlenség? - förmedt föl a menyecske még indulatosabban.

A csodálatos ember gúnyosan felelt:

- Kérdezed, pedig jobban tudod, mint én, - s tevé utána titkosan, rémesen: - A mi itt történt a nyáron, a faluban, a felvégi agyaggödrökben.

A menyecske elhalványodott egy pillanatra, irtózva egyet rántott fejére borított ruháján, melyet a csodálatos ember a keze helyett megfogott.

- Jézusom!... Csak nem akar kend azzal is engem vádolni?

Az öreg ember folytatta tovább titkos suttogással:

- Miért halt meg az a szegény asszony olyan véletlenül? Rá mernéd-e tenni kezedet a keresztjére halottak napján?

- Hagyjon engem békén. Nem is tudom, miért hajt engem mindig a szerencsétlenségeivel? Miért nem marad el tőlem?

Az pedig nem maradt el, hanem a helyett még közelebb furakodott, s végig simította tenyerével a menyecske ruháját a fején, a derekán, a mint rá volt borítva, mintha valami babonáságot csinálna vele.

Elugrott tőle.

- Mit csinál kend, - kiáltott rá rettenve, és mérgesen dobbantott lábával. - Vallja kend ki, mit csinált kend velem?

- A szivedet kerestem, meg akartam nézni dobogását.

És félelmesen vigyorgott a szemébe.

Most már igazán meg volt döbbenve.

De elszökni, eltávozni nem birt. Gondolkozott mi az, mennyi az, a mit ez ember tudhat. Semmi, hiszen ő nem tett semmit. Az pedig - mint már sejtette - tőle akart megtudni mindent. Tapogatott.

Folytatta tehát tovább komoran, mint egy vallató bíró, és éles, átható szemmel leste szavainak hatását, mintha a titok minden betűjét amannak szeméből akarta volna kiolvasni; a menyecske pedig hallgatta elszorult kebelével, megvárásolt figyelemmel minden szavát.

- Tudok mindent. Kicsaltad a gödrökbe. Alkalmas időt, alkalmas helyet, alkalmas módot választottál gonosz tettered végrehajtására. Más ember olyan természetesnek találja azt, hogy egy földet vájó asszonyra a part rászakadjon. Ki keresne, ki gyanítana ott gyilkosságot? Senki. Mi oka lenne rá? De én tudom, a mi elárulhat; mert tudom a szived titkát s mert megtaláltam azt, a ki nekem az egész dolgot elbeszélte. Válladat rángatod, még talán mosolyogsz is, ugy-e? Mert egyetlen élő sem volt ott közelében, a ki a dolgot látta volna, s mert az a kis fekete kutya, a ki látta, az semmi.

Az öreg szemei előtt nem veszett el, a mit most látott. A menyecske összerezzen, de azután ugyanabban a pillanatban egy nagyot dobbantott lábával mérgesen.

- Menjen kend oda, a honnan jött, a pokolba!

Az öreg ember szálnalmasan mosolygott s felelt neki gúnyosan:

- Jámbor! Hiszen te indulsz oda. Te mégysz azon az uton, mely elárul s oda juttat. Azt gondold, nem tudom, hogy most sem töröd jóban a fejedet; hogy kilested az alkalmatlanságot, mikor magad lehetsz egyedül azzal a szegény emberrel, hogy elcsábítsd a fejét s szívéét. Pedig nem lesz ám soha lelki nyugalmad a karjaiban; de ne is legyen, meg is mutatom, hogy nem lesz.

- No, már meg átkozódik kend, - kiáltott rá indulatosan a menyecske; - soha se átkozódjék. Annyit sem adok én a kend átkára, mint egy nyári záporosőre, melynek nyoma sem marad, a port sem veri el.

Pedig nem úgy volt, szinte szabadon fellélekzett, hogy épen oda értek a Matusék házához; mert ezalatt oda értek, a nélkül, hogy észrevették volna, hogy ugyancsak mennek ebben a nagy hercehurcában.

A menyecske sietett is beosonni rajta.

Hanem mielőtt beosont volna, annak a csodálatos embernek vizsgálódó szemei előtt ismét elárulta magát. Megrezzent, hátrahökkent egy pillanatra.

Az a bizonyos fekete kis kutya visszajött Matusékhoz. Ott kucorgott, didergett szegényke a házajtó nyílásában.

A mint megrázkódott tőle a menyecske, keresztet is vetett magára.

Ezt is észrevette az a csodálatos ember. És most már teljesen hitte, hogy készen van dolgával.

Furcsa egy asszony volt Gábris Marcsa. Odabenn azután tudott egyszerre vidám lenni, tudott nyájasan mosolyogni, nekipirosodni és elrejteni az alatt a piros vidám álarc alatt döbbenést, félelmet, fájdalmat, lélekfurdalást, mindazt, a mi alig pár perccel még ezelőtt a lelkét kínosan elfogta.

A kis székre ült és a szeretet ragyogásának egész tüntetésével, a forró, cuppanó csókok záporával vette a kisedet hófehér gömbölyű karjaira, lefejté fehér ingvállát domború vállain és kitérte neki gyönyörű hófehér kebelét.

Csupa gyönyörűség, csupa öröm volt így látni.

S a szegény Pali még mindig azt hitte, hogy a kedves kisedet nézi s annak boldogságán gyönyörködik.

S mikor azután ismét kilépett a házból, hogy a kiseddel hazatérjen a másikhöz, ki azóta talán keservesen sir, szomorú, búbanatos lett nagyon. Mély, nehéz sohajok törtek ki ajkain.

A mint utnak indult, minden eszébe jutott megint; az a csodálatos ember, annak elrémítő szavai, félelmes gyanakodása, minden, minden új és régi, a mi a szívet félelemmel eltölti.

Hát csakugyan olyan rossz volnék én? Nem igaz.

Hátha még ott van, - monda magában. És nem akart menni a falunak. Lekerült inkább a falu szélére, a hol az ut sík, egyenes térségen csakugy elvezet a Tajna hidjához.

Azután a mint ment, csak elmélyedt a nagy sötét gondolkodásban. Tudott is, nem is a világról, erről a nagy fehérségről, mely előtte s mögötte elterült, mely belemélyed a reá hajló égbe, azzal egygyé válik, és semerre sincs vége; még kevésbbé arról a szegény kis állatocskáról, ki hűségesen hozzá szegődött és sokszor egész hizelegve simult a ruhájához.

Egyszerre összerezzen; úgy rémlett neki, mintha lépéseket, csoszogást hallott volna a háta megett mindig közelebb, utóljára egészen mellette; de tudja isten, azért-e, mert még folyvást a lelkét nyomta az a valami, nem mert hátra tekinteni. Nem látta, hanem azért tudta, hogy ott van. Most megkettőztette lépteit. A kísérő lépteket szinte kettőztetve hallotta. Most azután a nevére hallotta magát szólíttatni: Marcsa! Marcsa! Marcsa!... Háromszor is egymásután. A hideg futotta át karjait, lábszárait. Megállt. Szeretett volna hátravetni csak egy futó pillantást is. Nem mert. Minek is, a nélkül is érezte, tudta, hogy ott van az, a kit gondol; az a csodálatos ember. Hanem hátra szólt hozzá mérgesen:

- Hát kend megint itt van a nyomomban?

Az a csodálatos ember felelt neki, pedig tán ott sem volt:

- Itt vagyok, Marcsa, és azért jövök utánad, hogy megkérdezzem: nem fájt-e a lelked, nem bántott-e a lelkiismeret, mikor azt a kisdedet szoptattad?

Marcsa nem felelt, csak a szive dobogott erősen. Az, a mi vele ment, a mi beszélt hozzá, nem tágított, újra kezdte:

- Mert én ott voltam; láttam, a mint letetted a gyermeket, a mint az ember megfogta a kezedet szeliden, háládatosan, és te egy lángoló, égető pillantást tüzeltél a szemébe; azután lehajoltál a vállára, karoddal átfontad csábitóan a nyakát és forró szájaddal az orcáját, az ajkát kerested. Én ezt mind láttam, Marcsa... Nem fájt a lelked, nem fájt a szived, mikor azt a szegény embert, a ki nem tud, nem is gyanít semmit, megölted; nem bánt a lelkiismereted, hogy elcsábítottad, mikor annak az esze ágában sem volt, hogy téged szeressen. Nem reszket szived, lelked, ha ezek után valamire visszagondolsz, a mit nem látott egy élő lélek sem.

Marcsa nem felelt.

- Hallod-e, Marcsa! Hát a kutya nem élő lélek? Ha nem lélek is, de élő! Ha ez a kis kutya beszélni tudna! Hát azután? No! hát azután ez a kis kutya meg tudná mondani, hogy történt; mert ez ott volt.

Marcsa a szabad kezével a homlokához kapott s úgy érzé, hogy nedves és hideg. Nem bírta tovább, hátraszólt a félelem reszkető ingerültségével:

- Menjen kend utjára, én is megyek a magaméra. Hasztalan akar engem agyonrémítgetni, én nem fogok megijedni kendtől.

Az a csodálatos ember felkacagott s azt mondta Marcsának:

- Jó, hát majd fogok küldeni magam helyett mást, a mitől azután csakugyan meg fogsz ijedni.

Ezután Marcsa nem hallott többet egy hangot sem; érezte is, hogy az az ember nincs többé mögötte, meglassítja lépteit, szabadabb lélekzetet vett; de azért a bizonyosat nemcsak tudni, de látni is ohajtotta. Megállt. Hátranézett.

Nem látta ugyan a csodálatos embert, az öreg apót; nem volt az sehol; hanem mégis összeborzadt, egész testét a legutolsó hajaszáláig zsibongó borzongással a hideg futotta végig.

Egy fekete kutya ballagott utána csöndesen.

- A pumi! - mondá szorongva, de mégis magát bátorítva e gondolattal.

És hurrogott neki, hajszolva volna vissza. Nem használt. A kutya legkisebb szándékot sem mutatott visszatérni.

A mint megállt, a fekete kutya is leült pihenni.

Nézte aggódva, szorongással telve azt a kis fekete pontot, annak a széles, nagy, messze nyuló fehérségnek a tetején. És a kutya sokkal nagyobbnak látszott, mint a pumi; folyvást nőtt, folyvást nagyobb lett szemei előtt; rendkívül nagynak látta, s mintha a szemei is, mint a macskáéi az éjszakában, élénk fénnyel, szikrázó tűzzel ragyogtak volna.

- Nem, nem a pumi! - szólott elszörnyedve és nem bírta tovább nézni; megrémült és sietett, hogy minél hamarabb elérje a hidat. A fekete kutya is sietett utána.

S most nem úgy tett, mint a csodálatos emberrel. Attól félt s nem mert hátratekinteni; most a rémület varázsa minduntalan hátracsalta tekintetét; s bármerre ment, bármerre csavarodott, a fekete kutya mindenütt ott volt a nyomában.

Megállt, - megállt az is; megfutott, futott az is utána. És rémületében nem találta meg a hidat.

Abban az istenkisértésben, hogy a jégen ment által, csak az óvta meg a halál veszélyétől, hogy azt az ártatlan kis lelket vitte a karjai között.

Maga sem tudta, hogy ment ott által, s maga sem tudta, mikor ért haza.

És mégis boldogságot adott neki, ha arra az emberre gondolt.

Mérgesen dobantott, összecsikorította fogait:

- Csak azért sem.

III.

- Furcsa istenteremtése ez a Gábris Marcsa, - elgondolta nem egyszer magában Matus Tera. Néha oly vig, majdnem verebet lehetne vele fogatni, néha már a másik pillantásban olyan szomorú egyszerre, mintha halottja lenne. A fejét lecsüggeszti, mint a kinek az orra vére foly, s fel nem emelné nagy e világért, nehogy egy csepp a kendőjére cseppenjen.

A pirosság és sáppadás csak úgy cserélgeti magát az arcán, mint a tavaszi napsugár és a komor felhők, melyek a napot akkor takarják el, mikor legszebben süt, legvigabban mosolyog. Mintha csak maga a sötét éjszaka akarna leszállni rá.

Azután - az is úgy igaz - nem hallja senki csak a nótáját sem.

Már pedig az a fiatal fehérchseléd, a ki nem dalol soha, nem ér egy fa-dorombot, egy hajító fát; semmiesetre sincs jól megvetve a szíve ágya. A ki nem szeret dalolni, hiába teszi magát, nem tud az örülni igazán semminek.

Még a kis gyermekének sem tud örülni, pedig olyan gyönyörű mosolygó kis angyalka az. Más asszony úgy dúdol, úgy fecseg, úgy játszik, mikor a magáét dúcolgatja. Ez csak nézi nagy sötét szemeivel, hirtelen a szívéhez szorítja, s mintha ez is fájdalom lenne neki, megint csak elnézi hosszasan s nagy, sötét bánatba mélyed el. Szereti-e legalább ezt? Vagy arról gondolkodik, hogy jobb volna, ha ez sem lenne a világon.

De hát hogy is lett volna kedve a jámbornak dalolgatni?

A fekete kutya megmaradt neki kíséretül még álmában is. Mert a fekete kutya kérlelhetlen kísértet, folyvást a sarkában van annak, a kinek egyszer a nyomát megtapodta.

Remegve gondolt arra, a mit az öreg Gyárfás apó beszélt neki, hogy már vele van, már magával hordja, bármerre jár, a mi rávall, a mi árulkodik rá, a mi lelkét emészti, üzi, hajtja örök nyugtalansággal.

Megrázkódott.

Ha ezt csak gyanítaná is valaki. Akár az esetet, akár a fekete kutyát.

Titok az, borzasztó titok.

Nem szabad azt megtudni soha, de soha senkinek.

S ez volt az azután, a mit az emberek előtt a mosolygások mögé igyekezett jól elrejteni.

Ezért volt vig, mosolygó, nevetős csapda az emberek előtt másnap és azután is mindig, hogy sokszor el sem lehetett gondolni, mitől van oly széles jó kedve.

S nemcsak másnap, de azután is, bármikor a rémes eset eszébe jutott, mérgesen összecsikította fogait, öklével a beérhetetlen távol felé fenyegetődzött.

- Azért még sem fogsz ki rajtam, azért még sem megyek haza, azért mégis végrehajtom, a mit feltettem magamban.

Hogy is ne! Azok győzzenek, azok diadalmaskodjanak, a kik egész életét megrontották?

Hátha egész világ térden állva kérné: irgalmazna-e?

Mindent kijárt, kilesett, kitudott, a mit ohajtott tudni. Annak a gonosznak, ki minden nyomorúságát okozta, felvitte a dolgát az isten. Nem egyszerű ispán többé, hanem a maga ura. Lopott, rabolt-e, vagy tudja a teremtő mi módon, csakhogy gazdag ember lett. Itt azt mondják, hogy sok pénzt nyert s abból lett gazdag. Mindegy, bármi uton jutott vagyonhoz, rossz ember

az, gonosz ember az. Ezek a csufolkodó alföldiek nagyon eltalálták, mikor Roszpályi nevét illő változtatással tisztelték meg. Rosz Pál urnak hítták. Bizony rossz ember az, gazdag lett, s még sem gondol rá.

Kegyetlen, huzavona, hamislelkű; a mint mondják, könnyebb a lelkének, ha a szegénynek egy garasát elhuzhatja.

Bizony csakugyan cudar ember az. Ő tudja legjobban, ő érzi legjobban, a kinek egész életét szerencsétlenné tette. Ugy-e, megmondta Gyárfás apó, esze ágában sincs arra gondolni, hogy elvegye.

És még a szemébe mer nézni, szemébe mer mosolyogni a bitang, a gyalázatos, nemhogy magához emelné, mikor bőségben dobzódik, míg ő a föld poráig van sujtva gyalázattal, nyomorúsággal, nem segít rajta semmivel e nyomorult életében.

Vére mind az agyába szökött.

Nem is kell sem szeretet, sem szép szó attól az embertől, sem az alamizsna.

Szerette volna azt az embert széttépni, mint egy vadállat, ott gazdagsága, boldog, szerencsés napjai, szeretői, poharazó cimborái között.

S keserűen nevetett magában.

És Gyárfás apó azt kívánja tőle, hogy menjen haza. Mikor megtalálta ezt az embert, mikor kigondolt, kifőzött mindent a fejében, akkor kívánja ezt Gyárfás apó. Az annyi, hogy álljon meg a fele uton. Az annyi, hogy veszszen kárba a sok lótás-futás, melyekkel még a harmadik dülőre is mindig eléje került. Mosolygásai, kacsintásai mind mind veszszenek kárba és hosszú, hosszú keserű gyötrődései, küzdései. Nem. Nem.

Annak az embernek el kell vesznie, el kell pusztúlnia a föld színéről.

Mégéri ő még azt az időt, mikor ölelve tartja karjaiban, - nem tovább csak egy pillanatig, csak egyetlen pillanatig.

És borzasztóságokról gondolkozott.

Szívébe mártsa-e majd kését, vagy görcsös ujjaival lelkét fojtja hitvány testébe.

S a mint sötéten elgondolkozott, mindig nyomban leszállott rá az a vad, sötét éjszaka, az éjnek éjszakája, hol az ijesztő rémek teremnek.

A homlokát kiverte a hideg.

Meg fogják tudni. Jaj, ha meg fogják tudni.

Gyáva kérkedéssé vált, a mivel dicsekedett: hátha ott szakadna rá az ég, ott nyílnék meg alatta a föld, ha ott halna is szörnyet abban a pillanatban!

És elveszett bátorsága mindannyiszor, valahányszor csak alkalma nyílt, hogy azt az embert magához csábítsa. Lótott-futott, emésztette magát, sanyargatta szívét, lelkét; kínlódott a gyötrődésben és a kivetett hálót még sem húzta be soha.

Hát mi sajnálnivalóm van nekem ebben az életben, - nyögte magában keservesen.

És mégis, midőn arra gondolt, hogy volna-e valami sajnálnivalója ez életben, a mint végig tekintett szomorú életén, a gyászba borult világon, szelidebb képzetek jelentek meg lelke előtt, szívében édes, meleg érzelmek emelkedett föl lassan, csendesen.

Egy egyetlen pillantás emlékezetéből indultak ezek ki.

Csak ez egyetlen pillantáshoz volt még életének némi reménye kötve. Szép, boldogító visszaemlékezés volt az, felemelte lelkét a kétségbeesésben, hogy ne tartsa magát nyomorultabbnak a legutáltabb féregnél.

Mig könye kicsordult, arca felragyogott.

Ha mindent elfelejtene is az életben, haragot, gyűlöletet, bosszúállást: azt, a mit akkor érzett, a mi akkor termett szívében, nem felejtí el.

Akkor, midőn mindenki, a kikhez tartozott, eldobta, megvetette, életére tört, meggyalázta, megbecstelenítette, elüldözte a nyomorúságba - akadt egy idegen kéz, a mely fölemelte, megvédelmezte.

S hogy állott ő ott a föld poráig gyalázva, megkorbácsolt, összetört testtel, zúzott lélekkel, elkeseredve, kétségbeesve; és midőn azt hitte, hogy az isten is elhagyta, nyomban ott állott, a kit védelmére, élete megmentésére küldött. A fenség fényessége ragyogta körül neki ez embert. Megbámulta, megcsodálta háladatos szemével, leborúlt előtte, lába porát öntözte volna könyeivel szívesen, s csak oly szívesen öntötte volna elébe szíve minden vérét is.

Háladatosságnak nevezte ezt magában, holott ha rá gondolt most, az érzés, melytől elszántan lángolt érte szíve vére, egy volt a habzó szenvedélylyel.

Oh, hogyne szeretné ezt az embert.

Ez volt az, mely mindannyiszor, valahányszor bosszúra gondolt, megállította lépteit; ez volt, mely a kérlelhetlen bosszúvágygyal a harcot vívta, mely eszébe juttatta, hogy féltse a saját nyomorult életét is. Hogy boldog legyen még egyszer valaha.

S mi jó van ebben a gondolatban? Miért legyen boldog?

Feleletül magának, szívéhez szorította kis gyermekét és megcsókolta.

De mindezek mellett a lelke még sem tudott megpihenni, az a kárhóztos gondolat mégis csak újra-újra előtört, újra meg-megjelent, akár csak a fekete kutya, melytől nem tudott megszabadulni semmiképen.

Mert a boldog álmok közepett is hirtelen egyszerre mindig eszébe jutott valami. Az a valami közte és a boldogság között tátongott egy szakadékos meredekség gyanánt örökös válaszfalúl. Eszébe jutott oly gyorsan, mint amily gyorsan és véletlenül történt akkor.

A legsötétebb éj száll ilyenkor rá. Boldogságának még legkisebb reménye is elvesz örökre. Elhalványodik. Nem mer széttekinteni sem, nehogy ott lássa ülni azt a rémítő állatot, mely könnyörtelenül megjelen éjjel s nappal, mihelyt beesteledik, vagy elmerül nagy, mély gondolkozásban, hogy nem tudja, ha van-e valami élő lélek körülötte.

Oh, irtózatoss lelki állapot ez. Ilyenkor szenved nagyon. Mintha éles kés járna szívében. Feje szédül, a világ forog vele és hideg láztól reszketnek tagjai. Nem halvány, hanem sápadt lesz egyszerre, mintha valóságos hideglelés láza gyötörné.

Épen félesztendeje mult már, mióta Marcsát a mindennapos hideg járta. S Gábris Marcsa azt gondolta magában, hogy ezt nem veszi észre senki, s ha észre veszi is, nem tartja különösnek, ha mindenkinek csak mosolyog, nevet a szemébe. Hogy is szúrna az szemet, mikor nappal az emberek közelében piros, vidám és mosolygó.

A Matus Tera mégis különösnek találta, mert a mint mondogatta magában: furcsa isten teremtése ez a Gábris Marcsa, a ki soha sem dalol, - egyszersmind azt is utána tette: a legfurcsább pedig s az már azután igazán furcsa, hogy nappal piros, este pedig halovány. Megmosolyogta, sőt nevette a dolgot, mert nem épen sokra becsülte; úgy nevetgélve azt is

forgatta az eszében: mi oka lehet ennek? Miféle pirosító lehet az, a mi csak úgy egyszerre eltűnik a nap leáldozásával?

Hamis szemei vannak Matus Terának. Azután meg azok a gyakori elsápadások vonták magokra a figyelmét.

Azt mondják, mindennapos hideg; ha az volna, már régen lesoványodott volna. Furcsa hideglelés ez, mely nem soványít, de azért annál inkább kiveszi a beteget a formájából. Ugy megöregszik, de úgy megöregszik ilyenkor az az asszony, hogy akár édes anyám lehetne.

Semmi sem marad rajta fiatal, csak nagy, villogó szemei. De azok sem szépek. Szűrők, bántók, nem tudnak nyájas szeliden nézni.

Én nem is tudom, mi szépet tudnak rajta találni az emberek. Annyit tudok, hogy én ki nem állhatom. Nekem nem vétett ugyan a jámbor semmit, de csak nem szívelhetem. A legelső pillantás óta, mikor láttam. Akkor is azt mondtam: nem szeretem a szemöldökét. Pedig éppen ezzel vannak itt olyan nagyra, mintha más fehércselédnek szemöldöke sem lenne.

S a mint a fattyú-hajtásokat szedte a kukorica között, néha-néha átfigyelt a szomszéd lánc földre is, egy piros kendőre, mely onnan hébe-hóba kivirított.

Különben nekem mindegy az egész asszony. Csak legalább a sógort ne bolondítaná.

No de talán nem is egészen úgy van az, mint ahogy beszéltek. Több esze van a sógornak. S van szive is. Ő tudja azt legjobban.

Azaz, hogy azt hiszi, hogy tudja, - azaz hogy - És azután így még egyedül is elpirult, s nagy hirtelen lejjebb vonta homlokán a kendőt, hogy még a pipiske se lássa a szemeit.

S a szegény jó kis Teruska mégis azt mondta: maga sem tudja, hogy a menyecskét miért nem szívelheti.

No pedig a mit így magának sem vallott meg, elég nagy buzdító volt minden lehető hibát fölfedezni azon az asszonyon, a mit csak egy vizsgálódó szem észrevehet.

Rajta is volt, szemmel tartotta.

Nem leste hiába, úgy jó délután látott olyant, mely nem tetszett neki s nem is tetszhetett volna semmi jóra való embernek. Ez ismét csak azt bizonyította: milyen rossz fehérszemély ez a Gábris Marcsa.

Mert mindenesetre rossz az, a ki így utána veti magát a férfiaknak, legkivált ha egy paraszt-féle egy uri ember után esenkedik ennyire.

Azért leskődött, tekintgetett hát oly türelmetlenül reggel óta, mert valóban várt valakit. S a mint megpillantotta, törtetett nagy sebesen a kukoricaföldeken keresztül, hogy elébe kerüljön.

No hiszen volt kiért. Egy rút, ragyás ember az. Rosz Pál ur.

Célját érte. Elébe került.

Ugy látszik szólt is neki, vagy kiáltott neki valamit Rosz Pál ur, a mi Marcsának nagyon tetszhetett, mert egész örömben volt, mire visszakerült.

Pedig Rosz Pál semmit sem mondhatott egyebet - a hogy kisült - mint azt, hogy álljon be ahhoz a cséplőgéphez munkásnak, mely az ő tanyájára jön a termést elverni.

Mert mikor úgy estenden a szép csendes nyári alkonyaton hazafelé indultak, akkor is elárulta Terka előtt, mennyire örül Rosz Pál urnak. Már a harmadik szava vagy inkább kérdése azt illette.

Terka csak mosolygott magában, a mint felelt:

- Legelőször Fekete Gábor urhoz megyünk, azután Csetneki urhoz, azután következik a Rosz Pál ur termésének csépelése.

Gábris Marcsa tovább tudakozódott a termésről, a cséplés módjáról, a kévevágó, polyvázó lányok munkájáról pedig különösen, melybe olyan szívesen szeretne ő is beletanulni; szépen oda tudott érkezni, a hová akart.

Terkát nem lepte meg, ő már ezt mosolyogva várta. Gábris Marcsa minden áron közelébe akar jutni Rosz Pál urnak.

Gábris Marcsa a vállára tette kezét barátságosan s azt kérdezte tőle:

- Kinek kell szólni, ha az ember a cséplőbandába be akarna állni?

Terka majdnem elnevette magát, de azért felelt:

- Pali sógornak kellene szólni, mert ő az etető. - Azután hamiskodott. - Csak állj be. Legalább téged küldünk fel kévét vágni Rosz Pál urnál. Ott úgy sem szeret lenni egy lány sem a dobon, mert Rosz Pál ur mindig odafenn kotnyeleskedik.

S csakugyan nevetett is magában. Hadd mutassa meg Gábris Marcsa a sógornak, hogy kicsoda.

De mosolygott magában Gábris Marcsa is, és édes elégedettséggel ismétlé magában Terka szavait: mindig ott kotnyeleskedik, odafenn a dobon.

Szive nagy gyönyörűséggel telt meg. Sejtette, hogy szándéka célja felé viszi; de még nem tudta egészen: mit tegyen akkor.

És a szép csendes nyári alkonyaton, midőn az az egyetlen kedves, szelid csillagocska ragyog a halványodó égen, melyet mindenki szeret és sugarainak édes ábrándra hívó áramát érezi szívében; midőn a messzire elhangzó kedves nóták édes merengésekre ringatják a lelket, a szívet: Gábris Marcsa egy sötét gondolatot üzött a késsel, melyet mint kévevágó fog a kezében tartani.

De miként? Hogyan? Hogy az ne legyen egyéb véletlen szerencsétlenségnél.

- Hanem vigyázni kell nagyon - folytatta Terka, ki ezalatt is folyvást beszélt s talán nem is hallotta mindazt, a mit beszélt. - Vigyázni kell ám a dobon. Meg ne csuszszál, mert a ki beleesik, azt összezúzza, az a halálé.

Erre Marcsa majdnem elkiáltotta magát. Izmai megfeszültek, szemei megvillantak annak ádáz örömeiben, hogy megtalálta az igazi alkalmat, a mit keresett.

A véletlen szerencsétlenséget.

Történjék egy olyan eset, mely tőle függ, tőle származik s melynek mégse ő legyen oka. Mintha csak úgy véletlenül történt volna, mintha csak szerencsétlenség lenne, egyéb semmi.

A dob forog sebesen, töri-zúzza a buza szalmáját törekre, pozdorjára és mindent, a mi alákerül. Mikor majd ott áll mellette s hozzá ér kezével, akkor ellöki -

Senki sem fogja megtudni. Ki sem gyanítja, hogy irányt adott a lökésnek.

S mikor azután megszületett a bűnös gondolat, mégis megrettent attól. Véletlen szerencsétlenség... Hát a másik nem az volt-e? Megszédült a feje. Lelkére leszállt a sötét éjszaka. Nagyot sohajtott. Elhalványodott nagyhirtelen és lecsüggeszté fejét. Űzte annak a másiknak az emlékezete. Hát az hogy volt? Mint volt? Mint történt? Oh csak azt tudná valaki megmondani s a lelkét megnyugtatni vele.

Szorongva, félve húzódott Terkához, mindig közelébb, mintha védelmet keresne nála.

Már suhogást hallott háta megett, már érezte, hogy jön, már sietett tőle, sietett előle.

Egyszerre felsikoltott és ijedve kapta meg a Terka karját.

Terka maga is megrettent, nemcsak a sikoltástól, de attól a nagy változástól is, melyet a menyecskén látott.

Gábris Marcsa egészen ki volt kelve színéből, vonásaiból. Reszketett, s magán kívül kérde tőle:

- Jön ugy-e?

Nem mert hátra tekinteni.

- Micsoda?

- Nem látod?

Épen közel voltak a felvégi faluszélhez.

Terka nem látott semmit. Marcsa futni akart. Terka visszatartá s kinevette; kacagott jóízűen. Jól esett neki, hogy ezt tehette. A kacagásra amaz hirtelen megrázkódott. Magához tért; megdöbbsent, hogy majdnem elárulta magát. Kapta magát, ő is szemébe nevetett Terkának. Adta, mintha tréfált volna vele.

- Ugy-e megijesztettelek, megjátszottalak, Teruska?

Erőlködött azon, hogy kacagjon; de bizony nagyon savanyúan sikerült az, s az a halaványság, az a sápadtság folyvást csak ott maradt arcán.

Most már hát tudta Teruska, miért oly piros az a menyecske nappal, s miért oly halavány este.

- Azért hagyja el a színe, mert fél, s fél pedig olyan félelemmel, mely fölér akármely állandó betegséggel. Nem mindennapos hideglelés az, hanem rosszabb, rettentőbb nyavalya még a szívszorulás görcseinél, ájuldozásainál is.

És még teszi magát a jámbor, hogy engem akart megijeszteni, - mondogatá magában Teruska - pedig az volt a száján, csak hogy ki nem mondta, hogy ne szóljak senkinek.

De hát mitől félhet az istenadta? mi az, a mitől ijedezik, mihelyt leszáll az este, mihelyt sötétedik?

Elég az hozzá, furcsa egy teremtés. Azt sem tudná az ember, szánja-e vagy haragudják, gyanuskodják rá.

Aztán ez tetszenék a sógornak?

Nem lehet az.

Hát az a sok szép virágbokréta, melyeket egyszer-másszor a réten, az aratásban kötött neki s nevetgélve a fejére tett, mit jelentenének akkor?

Gábris Marcsa pedig csakugyan megkérte Parázs Palit, hogy szerezze be a cséplő-bandába.

Ugy esenkedett, úgy rimánkodott neki. Parázs Pali mégis csak megrázta a fejét, megtagadta. Azt gondolta, nem tud, nem is gyanít semmit arról, hogy a Rosz Pál közelébe akar férközni. Pedig az mindent tudott, mindent gondolt abból, a mit az egész tavaszon látott.

- De hát miért nem akarja, hogy a cséplő-bandába álljak?

Pali megfogta a menyecske kezét és szelid szájalommal, édes melegséggel nézett a szemeibe.

- Mert tudom, mi bajod azzal a Rosz Pállal. Nem akarom, hogy rávigyen az indulat valami gonoszat cselekedni.

Hogy találhatott, hogy gondolhatott ily titokra, melyet csak az ő lelke tudott. Gondolkoznia kellett ő róla sokszor, hogy így ismerhesse.

A menyecske dacosan vállat rántott.

- Hát aztán. Mit törődik azzal? Vagyok én valakije magának?

Pali megfogta a másik kezét is, és oly édesen, oly melegséggel mosolygott a szemébe, hogy a menyecske boldogabbnak érezte magát, mintha kérelmét teljesítette volna.

- No hát ehhez tartsd magadat.

Amaz mégis nagyot sohajtott.

IV.

Az öreg Csikojtó tehát harmadszor találkozott azzal a csodálatos emberrel. A mint már tudjuk, épen a csószgunyhót készítgette, mivelhogy már az aratásnak vége volt, sőt egy-két helyen a hordás is megindult; a kukorica kihányta a fejét, tehát már itt volt az ideje.

Szép gyönyörű hajnal volt. Az aranyos párázat harmatos ködében fürdő tájék szépségeit egy szegény öreg ember kegyes, szelid gyönyörködéssel nézte, ki mindenben az isten áldására gondol.

Egy éles, harsányan sikoltó fütty, mint messziről futó villám, hasította végig a levegőt és sívítva, a végét meg is cifrázva, halt el a messze terjedő rónaságon.

Önkénytelen a kalapjához kapott, hogy hálás foháskodáshoz levegye.

A legelső cséplőgép kiállt; hozzáfogott a munkához.

Egy sugáregyenes füstoszlopot látott terjengeni a magas ég boltja felé, s míg fentebb egészen a magasban elterülő szalagjának a széleit sárgás fénynyel bearanyozták a nap sugarai, a gyorsan futó és eltűnő füstgomolyokat, melyek nem birtak felhővé alakulni a juliusi sima, tiszta égen, folytonosan egyhangú bömbölés, bűgás követte utjokban.

- Ez a Kranczler masinája! - volt rá a megjegyzése.

Azután elkezdte magának és pedig egész alaposan magyarázni.

- Ez a gép szokott legelőször a munkához fogni. A Garády uré zöhög-buhog, akadozik, a Trumángyié pedig, mint a rossz ígás ló, minduntalan meg-megáll. Csak a Kranczler masinája jár ilyen szépen folyvást; nemcsak azért, mert az a legjobb gép, de annak vannak legjobb, legrendesebb, szemenszedett, erős, fiatal munkásai. Arról a szép folytonosságról, ahogy jár, már messziről megismeri az ember, hogy a Parázs Pali etet, a vidék legelső etetője. Közelről meg csupa mulatság, vígság az élet, mert ott vannak a legnótásabb leányok, kik között Matus Tera a legszebb, legderékabb, nem hiába az öreg Matusné leánya. Oh istenem! hányszor, de hányszor el szokta neki hozni a maradék leveskét, mikor közelében csépelnek. Az áldott, derék jó leány...

És aztán, mikor kibámulta magát a távolban terjengő füst nézésében, újra hozzáfogott a munkához, és elmerült a munkában s az egyhangú bűgásban, mely óriás bogarak zümmögéseként a légnek állandó zenéjévé vált.

És ekkor egyszerre csak ott állt mellette a csodálatos ember.

Az a csodálatos ember, a ki fontos, rejtélyes személyként maradt meg emlékezetében, majd csaknem mint egy emberfölötti rémületes lény, ki titkot, vést hord magával, kinek megjelenése, hatalma nevezetes következményeket von maga után. Valami elkésett ritkaságul visszamaradt garabonciás, egyetlen és utolsó táltos, vagy épen maga az ördög a régi mesevilágból.

Sokat gondolkozott róla. Szeretett is róla beszélni. Bármilyen kisebb-nagyobb szerencsétlenség történt a vidéken, mindjárt ott volt megjegyzésével, hogy bizonyosan az a csodálatos ember járt ottan. Mert hiába, minden bajnak csak az volt okozója. Azt mondták rá: könnyű így eset után jövedőlni.

Napról-napra nőtt a krónikája. Históriaja volt róla elég, melyeket a csöndes éjeken, a szűrbe huzódva, a mily borzongással elképzelt, kikerekített s később maga is igaznak hitt, épen oly borzongással, félelemmel tudott előadni.

Persze azután kinevették, kikacagták, valahányszor meséibe kezdett.

Hadd nevéssenek. És most nekivetemedett, beszegődött jövőmondónak, nem is utána, hanem előre beszélt. Nem ugyan még az egész világnak, mindenkinek, a ki útjába akad, hanem csak annak a jó kis Teruskának, a ki épen a munkához kezdő géphez sietett, az egyetlennek, a ki elbeszéléseit nem nevette ki, érdeklél hallgatta, mintha minden szavából alapot, adatot akarna meríteni tapasztalataihoz az ellen, kinek a szemöldöke nem tetszett neki már az első pillantáskor.

- Meglásd, valami fog történni, valami nagy fog történni, annyi bizonyos, mert itt járt a csodálatos ember.

A mai hajnalon történt. Épen most volt itt.

A mint épen a gunyhó tetejét készítgette, egyszer csak, honnan honnan nem, a falu felől-e vagy a tanyák felől, nem tudta meghatározni, elég az hozzá, csak ott termett mellette, mintha a földből pattant volna ki, s nézhette is már jó darab idő óta; azzal kezdte, hogy beleszólt a munkájába.

- Jó vastagra csinálja kend a borítást, mert sok eső lesz a nyáron; az alját meg jó szélesre vesse kend, hogy ketten is elférjünk benne, mert én is itt szándékozom maradni kendnél.

Csikojtó bácsi nagy szemeket vetett rá s majdnem gorombán felelt vissza:

- Mit keresne kend itt nálam?

- Ha másnak nem, legalább jó leszek kendnek kutyának.

Csikojtó bácsi nekimergesedett.

- Ne beszéljen kend olyan istentelenséget. Van nekem kutyám.

- Van? Az én kutyámról beszél kend? A pumiról?

- A kend kutyájáról? Már hogy volna az a kendé?

- Hát nem vettem meg kendtől két krajcárért?

- Ugyan ne bolondozzék kend.

- No hát nem bolondozom. Hát megvan a pumi? Nem vészett el?

Furcsa! Hát honnan tudja ez az ember, hogy el kellett volna neki vészni, s majdnem elveszett. Mi az? Még azt is tudja, hogy vízkereszt után harmadnapra, hosszas keresés után, az öreg gróf tanyája körül találta meg.

- Ugy? - Ezt a Teruska mondta közbe.

- Tudja kend, csak azon csodálkozom, hogy él még ez a kutya, hogy nem ölték el, - mondta a csodálatos ember.

- Már ugyan miért ölték volna el, mikor nem harapós, nem bánt senkit, csak ugat, azt is legjobban csak féltében uzoválja.

- És én mégis azt mondom kendnek: Ez a kutya nem él sokáig. Ez a kutya meg van etetve. Nézze csak, hogy köhög, harákol, reszket az istenadta.

S a csodálatos ember egy szót, egy kérdést nem várt tovább. Térdei közé kapta a pumit, száraz rongyot csavargatott az ujjára. Mit csinált, mit nem csinált neki. Elég az hozzá, egy gombostűt vett ki a torkából.

- Ugy-e mondtam!

- No ez nem történhetett, csak tegnap. - Az volt rá a felelet.

Azért szűkölt hát, azért nyifogott a szegény párácska, azért csúszott-mászott hát lábaihoz, mintha segítségért esdekelt volna.

Megcsóválta a fejét.

Ugyan ki lehetett az az istentelen, az a rossz lélek, a ki nem sajnált egy ilyen szegény, ártatlan állatkát. Olyan jámbor, még a légynek sem vét, mégis megirigyelték tőle. Olyan barátságos, nyájas, a farkát csóválja mindenkre, és olyan ragaszkodó, hogy egy ujjcsettentésre elmegy bárki után, legkivált pedig az asszonyok után, mikor ételt visznek.

Nem is lehetett más, mint ételvivő asszony, a ki ezt cselekedte.

Ekkor ő is egyet csettentett ujjával.

Ugy van. Az a kacki menyecske volt az, kinek piros kendővel volt a feje bekötve, csinos fonású, fedeles fekete kosár volt a karján, s csak úgy lebbent utána tarka rokolyája.

Piros kendő, fekete kosár, tarka rokolya.

És Teruskának, a mint ezt elbeszélni hallotta, eszébe jutott, mikor a mult héten a csendes alkonyon Gábris Marcsát megrettenni látta, valamint az is, a mit az öreg Csikojtó régebben beszélt nagy rémületéről, a Tajna jegén átfutamodásáról Vizkereszt csütörtökének éjszakáján.

Gondolkozott.

Valami rémeset, borzasztót kellett látnia akkor.

S a kérdés, hogy mitől ijedhet meg, mitől félhet az az asszony, lassankint, csöndesen, sokkal határozottabbá vált gondolatában, mintsem hogy tovább ne igyekezzék beljebb hatolni titkainak homályába.

Gyorsan, izgatottan kérdezte az öreg Csikojtót:

- Hát azután mit beszélt tovább az a csodálatos ember?

Csikojtó nagy lélekzetet vett, az egekre emelte szemeit, fejét aggodalmasan csóválta és sopánkodva folytató:

- Mondtam én, mondtam én mindig, hogy mindig valami nagynak kell történni, mikor ez az ember a vidéken jár... sok, sok szörnyű és rémületes dolgot beszélt...

- De hát mit beszélt?

- Termett gabona sok, de nem lesz a ki learassa, nem lesz, a ki a magját a kalászból kivegye. Aztán beszélte azt is, a mi már a Tóth Gyura Jánosék Pistájuknak is jött a levélben, hogy túl a gránicon olyan félvad népek támadtak fel, kik még félmeztelen járnak, a szemöldökük vetekedik más becsületes ember bajuszával, még a fülök is szőrös. Ha a szegény katonát megkaparíthatják, nemcsak az orrát, fülét vágják le, hanem egyuttal a bőrét is lehántják róla. Szerszámuk van hozzá elég, mert derekukon a tüszőjük a hátuk közepéig mindkétfelől tele van tűzködve késekkel.

Terka elmosolyodott.

- Hát a kinek ott semmi keresete, semmi dolga nincs, ne menjen oda.

- Ugy ám, de muszáj. A szegény katonának menni kell, ha parancsolják.

S az öreg Csikojtó szétmutatott botjával, a merre látott: a béresre, ki amott szép csendesen füttyölgetve a vendégoldalon, hajtogatta ökreit; a cigánylegényre, ki a szekeret hányta s pajkos figurákkal édesítette magának a napszámos-munkát; a hosszú sor aratóra, mely a gróf földjén az utolsó rend zabba vágta kaszáját.

- Látod, ezek mind még csak nem is álmodják, hogy holnap vagy holnapután már mind elmennek. Szegények, de sajnálom őket.

- Ugyan ne beszéljen ilyeneket, Csikojtó bácsi. Nem lehet a. Beszélje el inkább, mit mondott még más valamit az a maga embere.

Terka nem említette Gábris Marcsát, pedig egyenesen csak oda akart érn.

Csikojtó himezett-hámozott, de azután csak kinyögte.

- Elmondhatom; hanem azután meg ne haragudjál, Teruska. Hát biz azt kérdezte, hogy még sem vettem el az öreg Matusnét? Meg azt, hogy az a Pali olyan vak-e, hogy nem látja: épen az orra előtt a háznál milyen derék leány van, meg aztán - de már erre azután csakugyan meg ne haragudjál, ő mondta, - vagy pedig az a kis lány olyan tudatlan, gyámoltalan, hogy...

Terka be sem hagyta végezni, úgy elpirult.

- Nem azt kérdem, hanem azt... tudja kelmed, hiszen másszor is mondta, hogy ösmeri... Egyszer már itt az ideje, hogy végére járjunk mindennek. Nem beszélt semmit Gábris Marcsáról? Nem kérdezte?

- De kérdezte, hogy járja-e még a bolondját?

- Mit mondott kend neki?

- Azt, a mit tudtam, s a mi nagyon nyomta a szívemet, hogy erővel a szegény Pali nyakába akarja magát varrni.

Terka megkapta a kezét.

- Ugy-e, János bácsi, lássa János bácsi. Ugy-e, kelmed se találná ezt rendesnek... Hát aztán mit mondott?

- Azt, hogy vigyázzunk. Az az asszony soha sem töri jóban a fejét. Jaj annak, a kit szeret, s jaj annak, a kire megharagszik, a kit meggyűlöl...

Nagyot sohajtott, megszorította az öreg Csikojtó kezét.

- Lássá, János bácsi, még sem olyan rossz ember az a csodálatos ember, mint kelmed gondolja. Nem veszedelem, hanem jó tanács jár vele.

Az öreg Csikojtó elmosolyodott.

- Miért tűnt el hát? Hogy veszett el olyan hirtelen előlem, mintha a föld nyelte volna el? Erre mondd meg, micsodás ember?

Ebben a pillanatban, mint bizonyosan akkor is, midőn az öreg csodálatos eltűnt, egyszerre másfelé szökkent a figyelme. A dülő uton egy piros kendő és tarka rokolya villant át sebesen.

- Ahol megy a. Látni akarom az ábrázatját, hogy kicsoda.

Öreg lábaival utána akart iramodni. Terka visszatartotta. Csakugyan az volt, a kit gondolt.

- Ne bántsa! - susogta hozzá Terka. - Ugy is tudom, kicsoda. Gábris Marcsa. Hadd járja a bolondját.

Volt oka ezt mondani, mert azt is látta, ki után törte magát Marcsa olyan nagyon.

Nagyon elszomorodott, lecsüggesztette fejét.

Jaj annak, a kit az az asszony szeret, s jaj annak, a kit meggyűlöl.

Nem volt többé szüksége arra, hogy lássa, mitől szokott ijedezni az az asszony. Tudta már, mit lát olyankor, mikor megrémül. Azt is tudta, kik szokták azt látni. Azt is tudta, a menyecske miért látja.

Legalább gyanított már mindent, most már világosan gyanított. Csak úgy futott, sietett át képelete előtt az egész dolog, mint egy látott, igaz történet. Eljött utána idegen földre; itt megtudta, hogy felesége van. Megismerkedett a szegény Örszivel, kicsalta a felvégi agyaggödrökbe. Ott nem volt senki, de senki közel, csak ez a szegény hitvány kis kutya.

Aztán hirtelen felkapta a fejét. Feltette magában, hogy nem fogja róla senki azt mondani, hogy gyámoltalan, ha százszor jaj is annak, kit az az asszony meggyűlöl.

Mellette lesz, a kit szeret. Védelmére kel az mindenkor, mihelyt megtudja azt, a mit nem is gyanít, a mitől a szive is olyan nagyon dobog.

Az a gonosz pedig hadd járja a bolondját, míg büntetése utoléri.

S hogy az öreg Csikojtóval folyvást csak csodálatos dolgok történjenek, míg az egyet került az országot felé, eltűnt, elsietett nagy gyorsan arra felé, a hol a gözcséplőnek ez évi első füstoszlopa emelkedett az ég felé.

Gábris Marcsa pedig csakugyan a bolondját járta.

Hasztalan volt szívének édes vágya, óhajta boldogság után; hasztalan adott neki Parázs Pali jó tanácsot, melyet parancsnak, tilalomnak is vehetett, mind hasztalan volt: a bosszúvágyat, azt a kérlelhetlen, emésztő izgatottságot, nem bírta előlni, elaltatni szívében.

Vitte az, mint egy örület.

Nem volt nyugta soha, szive erősen vert, arca lángolt, szemei szikráztak, izmai feszültek a lázas, sürgető izgatottságtól, mikor arra gondolt, hogy minden nap közelebb hozza szándéka végrehajtásához. Mert azt feltette magában, hogy a véletlenséget játszó jó alkalmat, ha a bandába be nem juthatott is, nem szalasztja el. Mint ételvívő is feltolakodhatik a csép dobjára, kévét vágni is segíthet csupa szivességből. Ez ellen Parázs Pali sem szólhat. Azután a sors meghozza a többi. Akkor kell annak megtörténni.

Csakugyan közel járt a bolonduláshoz, mert előre is örült, nevetett a gonosz cselekedetnek, s csak aznap szállotta meg kínos rettegés, ha azt az embert, a Rossz Pált, a minden rossznál rosszabbat, nem látta.

Félt, hogy elveszíti, kisikamlík körmei közül, még ha elpusztúl is a föld színéről, de nem az ő keze által. Látnia kellett mindennap, tudnia minden lépését. Ma is a nyomán volt, mikor bárki, a ki messziről látta céliránytalan futkározását, nem mondhatott, nem gondolhatott egyebet, mint hogy elment az esze.

Hanem a mint a Csetneki ur földjének a sarkán, a dülöutről becsapott a gyalogutra a kukoricaföldek közé: egyszerre leszegeződtek léptei, vére meghűlt, majdnem kövé meredt attól, a mit hallott.

Vége volt mindennek. A mire várt, arra hibásan számított.

Mindent megértett abból a szóváltásból, mely a lapos oldalon folyt tőle csak néhány lépésnyire. Azok, a kik e tanútlan alkalmatosságban pereltek, a magány egész gyönyörűségének felhasználásával igyekeztek egymást túlkiabálni.

Az egyik Rossz Pál volt, a másik az öreg Kranczler ur, a géptulajdonos. Rossz Pál magázta, Kranczler tisztelt urazta a másikat. És ez egyforma gorombaság volt.

Azon veszekedtek, - mert bár tisztességes, de mégis veszekedés volt - hogy a gép megy vagy nem megy Rossz Pál urhoz. A napot nem tartotta meg. Négy napot késik. Rossz Pál nem akar várni. Mert a búzája már előre el van adva határidőre. Minden nap négyszáz forintot veszít. S a vége mégis az, hogy a gép nem megy. Rossz Pál azt mondja, erővel is elhúztatja s nem engedi, hogy elébb Csetnekihez menjen.

Az azt feleli:

- Azt nem teheti a tisztelt ur.

- Akkor megfizeti az 1000 forint késedelmi díjat.

Kranczler ur felkacagott, de valami keserű, fájdalmas volt megvető kacagásában. Még Marcsának is szívéhez szólt; vele tartott.

- Három-négy napi késedelemért megtenné velem a tisztelt ur ezt az embertelenséget? Velem, a ki hét gyermeknek vagyok apja.

Megrázkódott. Megundorodott attól az embertől.

- Én megteszem azt.

- No hát én meg azt mondom a tisztelt urnak, hogy nem megyek a rendelt időre és még sem fizetek egy fillért sem.

- De hallja maga, azt már megfizeti, ha addig élek is.

Kranczler ur feltartotta a mutatóujját, olyan egyenesen, a mint csak az egy munkától megviselt becsületes mutatóujjtól telhetett.

- A szerződésben, tisztelt ur, az is áll: hogy ha pedig a cséplőgép a kitűzött határidőre munkába állani, a géptulajdonos hatalmán kívül eső körülmények által gátoltatnék, ekkor a szerződés minden további kötelezettség nélkül megszűnik.

- Nos? Mit akar ön ezzel mondani? - kérde Rossz Pál ur elhalványodva.

- Gondoljon csak egy kicsit Boszniára.

- Mit akar azzal mondani?

- Azt, uram, - felelt Kranczler ur keserűen - a mit megérdekel az ur, a ki sem emberséget, sem irgalmat nem ismer, hogy úgy áll a dolog, az én masinám nem megy az urhoz soha.

Marcsa majdnem szétpukkadt, majdnem felkiáltott mérgében; de Rossz Pál valóban fel is ordított.

- Az nem lehet.

- De igen, mert a tartalékosok már mozgósítottak.

- De a behívás még nem érkezett meg.

- Megérkezik holnap vagy holnapután.

- S fel fogja ön ezt a körülményt használni ellenem?

- Fel. Mert örökre megszabadulok az urtól.

Rossz Pál szeretett volna dühös lenni. Mégis jobbnak látta másképen.

- Beszéljünk hát okosan. Ha én javítom a feltételeket?

Kranczler ur oda tartotta öklét a Rossz Pál orra alá, s kárörömmel sziszegte:

- Hátha termésének felét nekem adná az ur.

Rossz Pál ur bőszen ordított.

- De hát hol kapok én most már más gépet? Hallja maga, hol kapok én másikat?

- Az az ur gondja, - felelt Kranczler ur. - Nem kellett volna velem olyan csunyaúl bánni.

S azzal ott hagyta a faképnél.

Marcsát csak az vigasztalta, hogy az, a kit gyűlölt, üldözött s már körmei között hitt, kínpadon állott előtte; fájdalmas, de egyszersmind nevetséges kínpadon.

Ajkairól boszús szitkok törtek ki, haját tépte, öklével fenyegetett Kranczler után.

Marcsa gyönyörködött rajta.

De a mint a menyecskét megpillantotta, hirtelen gyors változás riadt rajta keresztül; mintha annak megjelenése adta volna az eszmét, mely tenyerével a homlokát megüttette.

Egy nagy, - szerinte nagyszerű - gondolata jött. Egy mentő gondolat. És hogy lehet majd azt a kárörömet visszanevetni a Kranczler szemébe.

Semmi sem ad gyorsabb, rögtönösebb gondolatot, mint a gyűlölet. A menyecske is gondolt egyet. A legelső volt, hogy visszanevetett, és nevetett még jobban magában, a mint látta, hogy van még más egyéb is alkalmas a bosszúálláshoz, mint a kés és a véletlenség.

Az a szó, melyet a Rossz Pál szitkai után a száján kieresztett:

- Kukorikoljon hát a veres kakas, - mindenre megtanította egyszerre.

Arra, hogy egyet gondoltak, csakhogy másképen, és arra, hogy a gyűlölt ember önként, magától a kezeibe, hatalmába adja magát.

A szive megtelt nagy boldogsággal. Gyönyörűséggel hallgatta minden legkisebb szavát.

- Lám, milyen jó, hogy találkoztam veled. Csak régi igazság az, hogy szerencse, ha az ember régi szeretőjével találkozik. Hallod-e, Marcsa, én most mondok neked valamit, mely azután örökre összehoz, összetart bennünket. Akarod-e?

Okosabb volt, mintsem elhigye, nem is ohajtotta, de mégis azt mondta:

- Akarom.

- No hát azt kérdezem tőled: ha azok a csépesek amott egy pillantás alatt minden keresetöktől el lennének ütve. Ha azt mondanák nekik, itt kell hagyni a munkát, keresetet és családjokat élelem nélkül s egy gyilkoló háborúba kell menniök. Mit gondolsz, el lennének-e nagyon keseredve, el lennének-e nagyon szánva?

Marcsa a homlokához, a szívéhez kapott, de azért kinyögte:

- Meghiszem azt, hogy el lennének keseredve. Nekimenne némelyik még magának a pokolnak is.

Rossz Pál folytatta hizelgő rábeszéléssel:

- Ha egyet közülök megvigasztalna az ember egy marok bankóval, nem egy, hanem két-három nyár keresetét is nyugodtan pótolná, az szép jutalom volna, ugy-e, egy szegény embernek? Háznépét nyugodtan itt hagyhatná. Velem jól tesz, soha szemére nem vetem. Nem is véték, mert az enyim, és én magam akarom. Ha mindjárt itt ezt a hatvan forintot foglalóul

oda adnád neki, tudna-e ember lenni a talpán? A kinek, ha te szépen körülölegetnéd, tudhatnád-e a fülébe sugni valamit?

S tette utána nyomatékosan:

- A mit azután se ég, se föld meg nem tud.

A menyecske vidor csalfasággal mosolygott a szemébe.

- Aztán rám mer bízni ilyen rettentő titkot?

Az egész nyugodtan fogadta a kérdést, még vissza is mosolygott.

- Hogyne! - felelt nevetve; - hiszen csak tudom tán a régi időből, hogy azért, a kit szeretsz, még a magad életét is odaadnád. S az, a kit szeretsz, tudom, hogy én vagyok. Jól is kívártad. Most már összehoz bennünket az isten.

A menyecske nekiperült egészen; még jobb kedve lett neki, mikor felcsapott.

Rossz Pál azzal vett tőle búcsút:

- Aztán jól végezz. Az asztagokat nem fogja őrizni senki sem.

Megcsókolta és elsietett. Mit volt tenni, mit nem, megengedte; pedig az ajkát szerette volna szétmarcangolni, a szemeit kivájni, midőn érintette. De hát csak hadd vakuljon egy csóktól is, higgye, hogy azért járt utána olyan nagyon, mert rég szomjazott arra.

Ez az ember bizony azt hiszi, hogy úgy szereti, hogy bele van bolondulva.

Nagyot nevetett. Most nevetett csak igazán.

S a karján vitt kis gyermeket százszor, ezerszer megölelte és megcsókolta.

- Ez az. Ez az, a kit én szeretek.

Gyorsan letelepedett a gyepes, lapos oldalon és megpróbálta a gyermeket ölében táncoltatni. A pici lábak jártak, kalimpálóztak s a menyecske dalolt hozzá.

Ha ezt valaki látta, hallotta volna. A Gábris Marcsa dalolt. Bizony azt hitték volna, hogy most már csakugyan megbolondult.

Pedig csak örült a szegény Gábris Marcsa, a szegény, rossz, bűnös Gábris Marcsa régen örült ilyen nagyon. Könytől, örömtől, szeretettől ragyogtak szemei.

Csak a kukoricaszár zörrenése juttatja eszébe, hogy a játékot abba hagyja. Eloson fürgén, vigan. A kukoricaszár zörrenése sem bántja, hiszen a szél zörgette csak. Pedig sokszor nemcsak a szél zörgeti; járhat ott más valaki is, a csőszön kívül is, a kit kutya meg nem ugat. A varázsló, ki némává és bárányszelíddé teszi azt egy parányi szalmaszállal s megjelenését, távozását a csomborfü illatával, mely a szemet kápráztatja, titokba burkolja.

A varázsló, kinek léptei könnyűk, suhanók, titkosak, mint a szellemé s a hosszan beosont mértföldeken nem hagynak nyomot magok után; ismeretlen vándor, ki észrevétlenül, bujkálva lopózkodik vidékről-vidékre, mint a hegyi patak, mely egyik völgyben a föld gyomrába tűnik el, hogy azután messze-messze bukkanjon fel egy másik távoli vidék völgyében.

Az árokpart mögött, mely a kukoricát határolta, Marcsa távozása után egy nagy tasla gombáros kalap emelkedett fel a kukoricából.

A csodálatos ember szemei könnyben usztak.

Hogy szerette azt a gyermeket, hogy csókolgatta azt a gyermeket, - mondogatta magában.

Kevesebbet gondolt a bűnös szándékra, melyet kihallgatott.

De gondolt arra is, és azt a tajtékpipa-tokot, melyet a kukorica között talált, figyelmesen megnézte s gondosan eldugta zsebébe.

Letette nagy tasla kalapját az árokpartra vánkoslul ősz feje alá. Félig csukott szemmel, egészen nyitott füllel elszundikál így egész nap; s bámulja a szép fényes csillagokat egész éjszaka és elmélkedik, hiszi, hogy megtanulja az emberek sorsát intézni.

Ma itt, holnap ott és közben az utban nem látja soha senki sem.

V.

Szép holdvilágos este volt, mikor a Kranczler gépét Fekete Gábor uramtól Csetneki urhoz elhuzatták. A két tanya jó három dűlőre feküdt egymástól. Hat ökör húzta a füstöst, a gépet is hat. Móric a gépész, Péter mester a fűtő, vezetők gyanánt a gép előtt ballagtak, az időnyerés boldog elteltségével. A banda, tudniillik a férfiak és lányok vegyesen, hosszú elnyúló sorban haladtak az országuton, s a ragyogó csillagos egeket hasogatták nótájukkal, mely messze elhangzott a szép nyári éjszakán:

Nem az ám a rózsza, mely a kertben nyílik;
De azok a rózsák, kik egymást szeretik.
Mi vagyunk a rózsák, mi szeretjük egymást,
Szép piros hajnalig csókolgatjuk egymást.

Csak Parázs Pali és Matus Terka hiányoztak a bandából. Jó messzire elmaradtak a gép mögött. A miben különben semmi különös nincs, még csak tréfás megjegyzésekre sem adhat alkalmatosságot, mert egy leány - bármily szépecske, bármily szerelmes szívű legyen is - mindig elmaradozhat a sógorával beszélgetni, még ha özvegy is az a sógor, és olyan korású, hogy csak még most került a rezorvába. Egész más lett volna, ha azzal a híres Dorka Jancsival maradt volna el, az csapda legény a leányok körül. Azzal nagyon könnyen hirbe keveredhetett volna, mert már is ingerkedtek vele az emberek, hogy a héten egyszer kivette tűjével a tövist az ujjából.

- De jó, hogy elmaradtál, édes Teruskám! - szólott hozzá Pali, mikor már jó hosszasan ballagtak egymás mellett szó nélkül.

Teruska nagyot sohajtott, mintha csak azzal magyarázatot akart volna adni a vele elmaradásnak, vagy pedig felhívni ohajtotta volna Pali sógort, hogy ő magyarázza meg: mi jó van abban, hogy így elmaradtak a többitől.

Pali sógor csak ismét hallgatott, nem sietett a dolgot megmagyarázni.

Mintha neki is nagynehezére esett volna belekezdeni abba a beszélgetésbe, melynek - bármily jószívű leánynyal lett legyen dolga, s bármily bizodalmas volt is vele - mégis nagy feneket kellett keríteni.

Talán épen azért. Mert hiába, hej nagy dolog az. Nagyon összenő az ember szíve azokkal, kikkel együtt, egy fedél alatt él boldog családi életet, kik nemcsak tanúi voltak gyönyörű házasságának, - melynél szebb, édesebb nem volt még a paradicsomban sem, de hű részesei, megosztói voltak fájdalmának is ama szörnyű eset után; vigasztalói, hű gondviselői magának, piciny gyermekének. Bizony csak összenő az ember szíve ezekkel, nemcsak háladatosság által, de a legforróbb szeretetben.

Furcsa a! De hát mégis csak valamerre kell fordítani a dolgot.

És elfolyt majd egy negyed óra, és mégis csak nem szólt többet. Nem tudott szólni. Ugy szerette volna, ha a leány kezdi valamiképen a beszédet; ha az találja ki, mit akar mondani, mit akar neki elbeszélni.

A leány is hallgatott, mert az sem tudott olyan könnyen megszólalni, - s attól, hogy nagyon dobogott a szíve.

Végre mégis rászánta magát, őt illette ugyanis a felelet, habár egy negyedóra múlva került is arra a sor.

De csak szorongva bírta kérdeni:

- Hát mi jó van abban, hogy elmaradtam?

És talán nem akarva, hanem egész önkénytelenül nem Pali sógornak, hanem Pali bácsinak szólította egész édesen.

- No! mondja meg, Pali bácsi.

Parázs Pali, - a mint ott mentek egymás mellett, megfogta a kezét szeliden, s a mint mentek tovább így kézfogva, kérdé szintén édesen, melegen:

- Mi jó van abban? Az, hogy van valakim a világon, a kinek kinyithatom a szívemet.

S azon a kézen, melyet Pali fogott, sebesen lüktetett föl a vér a leány szívébe, nemcsak sebesen, de olyan jótékonyan, hogy Teruskának boldogságában egy pillanatra elhalt lélekzete. Ha Pali bácsi lesütött szép szemeibe nézett volna, látta volna, hogy égnek azok s tüzöktől még az arca is kipirúl egyszerre.

Oh, istenem! Be furcsa ez, pedig Pali bácsi mily sokszor megfogta már az ő kezét. Talán máskor is, mikor ez történt, volt holdvilágos este, ragyogtak a csillagok is, még sem érezte azt soha, a mit most; mégsem volt soha ily boldog.

Azután folytatta Pali sóhajtvá:

- Olyan nekem, mintha szegény Örszimmel mennék most együtt. Kinek is mondanám, beszélném el a szívem dolgát olyan bizodalmasan, mint neked. Pedig sokat és nagyot, nagyon nagyot akarok mondani.

- Hát csak mondja, édes Pali bácsi.

Pali megint egy nagyot sóhajtott, még nagyobb, mint eddig s ezzel a sóhajtással az jött ki a száján:

- Azt látod, édes Teruskám magad is, ugy-e, hogy így nem maradhat.

Mit felelhetett volna erre mást, mint hogy:

- Bizony az így nem maradhat. - És mosolygott mellé kedvesen.

- Elmondok hát mindent. Meg akarok házasodni az őszön.

S mikor azután elmondott mindent, elhalványodott a leány, reszketett, mint a nyárfalevél, két nehéz könyecsepp gördült le a szemeiből, melyekben hasztalan ragyogtak meg a csillagok, ajkai nem mosolyogtak mellé.

Csalódott. Nem őt szerette Pali bácsi, hanem azt a másikat. Pedig még csak a múlt héten is azzal biztatta magát, hogy nem lehet az. Jaj pedig annak, a kit az szeret, s jaj annak, a kit gyűlöl, - de legjobban jaj az ő szerető szívének.

Oh! nem is azok a szép ragyogó csillagok illettek az ő mostani érzéséhez, hanem az a hulló csillag, mely száz sziporkába törve hull széjjel a magas egekből, elhal, elenyészik, csak sötét, de kihűlni nem tudó helyét hagyja maga után.

Hát mégis csak lehetett az.

Pali még mindig fogta a kezét.

- Azért szeretni foglak benneteket mindig. Azért nem foglak benneteket soha elfelejteni. A te édes anyád olyan nekem, akár édes szülém volna, te pedig... még a testvérnél is több. Nagyon rossz ember lennék én akkor, ha a ti jóságotokat el tudnám feledni. Látod, nekem is fáj, hogy el kell válnom tőletek, de látod, hiába, ez a sorsa a szegény embernek. Az nem tehet másként, ha

neveletlen árvácskája marad s maga sem akar lerongyosodni. A gazdag, az ur maradhat özvegy, a szegény nem maradhat.

A leány szomorúan hallgatta, a mit Pali beszélt; majd kis vártatva - mit tehetett róla, nem birta visszatartani - félénk szemérmességgel ejté ki:

- De hát, édes Pali bácsi, nem akad más ezen a világon, mint Kukás Marcsa, a kit az isten tudja, honnan vetett ide a szél.

- Mint Gábris Marcsa, - igazítja ki Pali.

- Jó. Hát Gábris Marcsa. Hát nem akadna más ezen a világon, ki magát úgy szeretné, talán még jobban?

És lopva egy édes, meleg tekintetet vetett rá.

- Akadhatna, meglehet, hogy akadhatna, édes Teruskám, de hiába, ha nem akad olyan, a kit én úgy megszeressek.

S az a kis lány, a kivel beszélt, még csak eszébe sem jutott.

Szegény Teruska, be kár volt neki firtatni a dolgot ilyen feleletért.

Majd kicsordult megint a könyje, mikor kérdezte:

- Hát olyan nagyon szereti Pali bácsi?

- Nagyon megszerettem, - felelt Pali nagy őszinteséggel. - Hát mondd meg csak, hogyan szerettem volna meg, mikor úgy megszánta az én szegény kis árvácskámat; elvállalta dajkaságba addig, míg hozzánk ismét visszakerülhetett. Pedig nem bolondság az, két gyermeket táplálni egyszerre.

- Lehetett arra más oka is, mint a szánakozás, hogy ezt cselekedte, - szólott Teruska keserűen.

- Mi oka lehetett volna? - kérde Pali izgékonyan.

Teruska úgy nyitá fel ajkait, mintha valami nagyot akart volna mondani, valami sejtelmeset, valami titkosat, de azután mégsem mondott egyebet, mégis csak azt mondta:

- Különben csak az isten tudja.

- Ne hidd, - szólt Pali. - Tudom, mit gondolsz. Mikor a kis gyermeket elvitte, nem is gondolt akkor még rám. Jóformán nem is beszéltem vele addig kétszernél többször életemben. Nem vitte arra más szegényt, mint a háladatosság és igazi jó szívének könyörületessége. Oh, Terka. Nagy dolog az, mikor az ember egy jó asszonyt, egy szegény kisdéd anyját, ott lát maga előtt egyszerre véletlen rögtönös halállal kimúlni, kivel azelőtt pár pillantással vígan beszélgetett. Nagyon megdöbbenő, megható eset az, megrázza még az idegen lelkét is. Sírva kért bennünket, hogy adjuk oda neki szoptatni a kicsinyt, az övé nagyobb már, meglesz az étellel is. Aztán megcsalt, megjátszott bennünket, szoptatta mind a kettőt. Hát a jó cselekedetnek nincs már semmi érdeme a földön? A háladatosság nem szép már a világon. Csakhogy ti nem szeretitek, haragusztok rá - ez az egész. Egyrészt nem csodálkozom rajta. Nehezetekre esik, hogy a szegény Örzsinek helyébe más valaki jön megint; de hiába, ha már az nem lehet másképpen ezen a világon.

Pali nagyon elkedvetlenedett, mikor ez utóbbiakat el kelle mondania s hangja nem volt ment a durvaságtól, a mint végező:

- De hát mi kifogásokat lehet ellene?

- Sok.

- Tudom. Rossznak tartjátok, mert szülőföldjét, házát, háznépét elhagyta. Ha az asszony világ-bujdosóvá válik, nem lehet más az emberek előtt, csak rossz. Pedig nem úgy van. Szerencsétlen az az asszony, de nem rossz. Én tudom, én láttam, milyen szerencsétlen a sorsa, mert ott voltam. Épen megesküdték volna már, de... százszor elbeszéltem már én ezt. Dologtalannak, hejehujázónak, csapdának tartjátok, mert mindig csinos, mindig ünneplő ruhában jár és mindig mosolyog. Pedig látod, az ilyen szegény jövevénynek mindenkinek a kedvében kell járni.

- A legnagyobbat elhagyta Pali bácsi. Azt is tartjuk, hogy nem szereti Pali bácsit.

- Nem szeret? - kérde Pali szálnalmas mosolylyal. Nem hitte azt el, de azért rosszúl esett hallania, megütődött rajta, hogy más mondja. - Honnan gondolod ezt? Ezt csak úgy mondog, édes lelkem. De hát kit szeretne akkor? - szólott büszke, eláradt érzelemmel.

Terka hamar kész volt a csipős felelettel.

- Százat! - felelte és nevetett is hozzá.

- Százat? - ismétlé amaz a kérdést, botránkozva, és összekapta ökleit. - Látod, Teruska, ha ezt most más valaki mondta volna, biz isten nem járt volna jól velem.

- No hát akkor nem szólok többet.

- De csak beszélj, ha belekezdte. Mondj el mindent, a mit tudsz.

- No hát elmondom! Mert én szivemen hordom a Pali bácsi sorsát. Sem éjjelem, sem nappalom e miatt. Mindig csak azt forgatom a fejemben, csak valahogy az isten egy jó asszonynyal áldaná meg.

- De hát beszélj már, a mit tudsz, az isten áldjon meg, - biztatta gúnyosan.

- No hát beszélem. Nem látja azt Pali bácsi, hogy ez a Marcsa az után a parasztból lett ur után, a Rossz Pál után úgy töri magát?

Pali vállat vont. Ugy is mutatta, mintha először hallaná.

- Hát azután? Mit lássak abban?

A leány összecsapta kezeit s még a vér is felfortyant benne, s gyorsan folytatta a pletykát, hogy azt a menyecskét, a mennyire csak bírja, leszólja:

- Nem látja Pali bácsi, hogy vagy kell vagy nem, mindig a határt, a szőlőket járja utána, vagy mintha mindig csak valakit keresne, a kivel szóba állhasson. Az aztán Fülöp Misa, Görömbözi, vagy akárki, az mindegy.

Lélekzetet vett, nagyot készült mondani.

- Aztán keresztülmegy ám ez az emberek szeme előtt is a vizen. Én magam láttam.

Erre Pali elmosolyodott s ingerkedve mondá neki:

- De észre is veszsz mindent. - Mintha csak azt mondta volna: - Semmi.

No, ha még ebben sem lát valamit.

Már annak csakugyan vaknak kell lenni, a ki mindezeket nem látja s mindezekben nem lát valamit.

S mikor azután Pali azt kérdezte csipősen: - Tudsz-e még többet? - Terka felelet helyett egész elszánt bosszankodással szintén kérdést intézett hozzá:

- Pali bácsi talán azt sem látja azon az asszonyon, hogy csak nappal piros és este halovány.

Pali elnevette magát. Hogyne, mikor valakinek azt is bűnül rójják fel, ha a hideg leli.

A leány erre azt gondolta:

Jól van, jól van, csak neved, majd mondok én mindjárt olyant is, melyen megdöbbenés és gondolkodásba esel.

- Nem hideglelés az, Pali bácsi. Nem szeretem én azt a színváltozást azon az asszonyon. Nem szeretem az egész sorát; - s folytatta titkosan: - Nem én, hogy az az asszony fél, ijedezik esténként minden látható igaz ok nélkül. Vagy talán maga még ezt sem vette észre, Pali bácsi? Nem gondolkozott soha arról: mitől félhet, mitől ijedezhetik az az asszony?

- Be furcsa, - felelt Pali. - Fél, mert asszonyszemély. Csakhogy egyik félénkebb, mint a másik. Szeretném látni, ha én téged éjnek idején elküldenék a temetőbe.

- No ennek temető sem kell, - vette fel Terka újra a beszédet, - a legsíkabb, jártabb úton is megijed. Tudja mitől ijed meg? Mert valamit lát. Valami kísértetfélét, mely csak neki jelen meg. Mért nem láttam hát én, pedig mellette voltam, mikor sikoltott és holtra volt rémülve.

- Tudom az egészet, veled bolondozott.

- Nem bolondozott biz az. Hazudik, ha azt mondja. Állandó betegsége ez neki, a szerencsétlenségnek. Hát talán Pali bácsi azt sem látja rajta, hogy fogy, soványodik lassan, apródonként. Mert öli, emésztí az, a mit lát. És miért látja? Mert rossz a lelkiismerete.

Vivta a harcot konokul, de Pali sem tágított.

- És miért lenne rossz a lelkiismerete?

Terka egyszerre bánatosan lecsüggesztette fejét, nem tudott hangot adni, nem birt vallomást tenni arról a borzalomról. Vállat vont, szívére tette kezét.

- Nem tudom, csak tudok annyit, hogy ezt nem bírom a fejemből kivenni, hogy hiszem, hogy gondolkodom rajta és magam sem tudom miért, de félek tőle, mintha vagy ellenem, vagy olyan ellen, kit nagyon szeretek, valami nagyot, irtózatosat vétett volna, vagy vétene valaha minden várható pillantásban az életben. Félek, nagyon félek, hogy valami veszedelembe ejti ez még Pali bácsit is. Oh, én sehogy sem szeretem ezt az egész dolgot.

Nem értett meg semmit, csak azt jegyezte meg reá:

- Mert nem szereted azt az asszonyt.

Pali megsimogatta az arcát s folytatta:

- No hát már most én mondom meg neked, miért nem szereted te azt az asszonyt.

Terka figyelt és szívében egy kis jótékony melegség suhant át.

De más jött, mint a mit várt.

- Azért nem szereted, mert Dorka Jancsit félted tőle.

Terka arcát a láng öntötte el.

- S maga ezt hiszi, Pali bácsi?

És rögtön érté, miért nem ért meg az semmit. Sajnálkozással nézte végig érzelmetől égő nagy és szép szemeivel.

- Szegény Pali bácsi!

Pali ránézett, lelkén szívéen végigrezgett e felsohajtás, nézett a szemébe mélyen, mintha szeret- te volna azt teljes jelentőségében megérteni. S még ekkor sem látszott rajta, hogy ért abból valamit. Nem örült meg. Abbahagyta vagy félreértette a találgatást, s nem látott egyebet, mint rokonszenves elérékenyűlést. Szeliden megfogta Terka kezét:

- Különbén is nem ez az, a miről legfőképen ohajtottam veled beszélgetni. A mi titeket illet, arról kell beszélünk. Te könnyebben elmondhatod azt édes szülémnek, mint én. Mert látod... tudod... Erre akartalak kérni.

Pali ingujjával törölgette szemeit.

- De hát mit mondjak el édes szülémnek?

- Azt, hogy - folytatta Pali megindulással, - most lesz legjobb, ha elválakozunk. Ne haragud- jatok rám azért, az isten áldjon meg. Most legjobban szolgál rá az idő. Az idén jó termés van. Ha elhagyom a házatokat, nem hagyok benneteket minden nélkül. De hát ne fakadj sirva, az isten áldjon meg. A mit én meg te keresünk az őszig, összeszűszük és elosztjuk kétfelé egyformán. A három süldőből is itt hagyok kettőt.

S mig Terka azt gondolta magában, mindezt csak nem engedi megtörténni az isten, Pali a beszéde végén tréfára fogta a dolgot.

- Aztán ki tudja, az őszön az új boron, nem hoz-e más valaki is valamit a házhoz?

Terka szomorúan megcsóválta a fejét.

- Nem hoz a mi házunkhoz soha senki, Pali bácsi.

- Dehogynem. Tegnap is beszélte a részosztáskor. Csak rajtad mulik.

- Ha rajtam mulik, el is mulik.

- De hát mi kifogásod lehet az ellen a szegény Dorka Jancsi ellen?

- Hogy egyebet ne mondjak: nem szeretem. Mégis mondok egyebet is. Az is mást szeret.

A régi nóta.

Pali már előre készült a mosolygáshoz.

- Ugy-e, ez is Gábris Marcsát!

És Terka észrevette, hogy e kérdésben már mégis több volt a savanyúság, mint a jókedvű gúny. Szeme felvillant. Az elevenre tapintott volna. Rögtön rá is ütött a meleg vasra, nyoma- tékosan mondá:

- Nagyon egyetértetek.

Pali nem mosolygott többet, sőt meg is halványodott egy kicsit.

- Honnan tudod? Mit tudsz?

- Láttam. Tegnap reggel óta mindig azon mesterkedett, hogy csak négyszem közt beszél- hessen vele.

- És beszélt vele? - kérde Pali izgatottan.

- Nem beszélhetett, mert féltek a szememtől. Pedig láttam az ábrázatjokról is, hogy nagyon szerették volna egymást megcsókolni.

Pali sohajtott és kérdezé mégis könnyebb lélekzettel:

- Te tehát azt hiszed, hogy valami szerelmes beszélőnivalója van vele?

Pedig ő nem ettől félt és mégis bántotta a dolog. Sietett magát vigasztalni. Ha nem beszéltek egymással, nem is fognak. Lesz gondja rájuk. Mert hogy az az asszony valamit akar a cséplésnél, az bizonyos. De hogy mit, azt csak maga tudja, s ha valami bolond dolog akar az lenni, annak elejét kell venni.

- Hogy szerelmes beszélője van-e vele, azt én nem tudom; de hogy van valami dolga vele, az bizonyos, mert mi szüksége lett volna különben Jancsinak félórával előbb elmenni a gép elindulása előtt hirmondónak, holott ezt a tőzekes gyerek szokta cselekedni.

Ez már szeget ütött fejébe. Elárulta az izgatott sürgetéssel.

- Jer. Menjünk, siessünk. Ezen a gyaloguton elébe vágunk a gépnek, hamarabb odaérünk.

De hát miért töri magát olyan nagyon oda?

A távolban a Csetneki tanyáján hatalmasan ugattak a kutyák.

Ugy látszott, épen akkor ért oda valaki.

Nem sokára ők is oda értek. Bizonyosan Dorka Jancsi volt az, kit előbb a kutyák ugattak, mert az jött eléjük vig fütyöléssel. Legelső gondja is az volt a híresnek, hogy Terkát akarta pajzánul megölelni.

Az elodázta.

Pali pedig úgy nézegetett széjjel, mintha még keresett volna valakit.

Terka szerencsésebb volt. Ő nem is keresett, mégis talált. A jele ott volt. Marcsának ott kellett elrejtőzve lenni valahol.

A gép is megjött, a banda előzőnlött vig zajjal s a vig zaj vegyülékében egyszerre csak Gábris Marcsa is ott termett előttük. Honnan, honnan nem, előkerült.

Hetykén, videran kívánt jó estét a kackiás menyecske. Mintha csak azt mondaná daccal az egész világnak: - Lám, hogy piros vagyok este is. Lám, hogy nem félek este sem.

De bátornak érzé is magát, de elbizottnak, céljához ilyen közel.

Meg tudott volna erre felelni Terka is, de másképen: - Piros vagy, hogy ha megölelgetnek, nem félsz, ha van, a kit ölelgethetsz.

- Hát te hogy kerültél ide? - kérdezé Pali megütődve.

- Tudtam, hogy ide jönnek, lelkem, - felelt Marcsa, mellé telepedve s a nyakát átkarolva, - hát hoztam egy kis vacsorát is, a mint megparancsolta.

Azt mondta rá:

- Igaz a! - de azért mégis nagyot nyelt a megnyugváshoz, s kétkedve fakgatta tovább: - De hát régen itt vagy-e?

- Nem! Épen most jöttem, akkor léptem ide, mikor a banda.

Ime, itt volt Terkának az alkalom, hogy éleszsze a Pali gyanúját.

- Csak hoztál volna már egyuttal egy kis vizet is, - szólt közbe Terka csipősen. - Máskor ne hagyd a korsódat a kúton.

Egy éles villám repült e szavakra a menyecske szemeiből a leány felé, s ugyanabban a pillanatban már tudott egy nagyot is kacagni.

- Ni ni, hát ennek mi baja velem!

S abban a pillanatban tudta, hogy az a leány már sorompóba lépett ellene. Azt is tudta, miért. Lenézte.

Gúnyosan elmosolyodott azon, hogy meghátráljon. Nem olyan asszonynyal volt Terkának dolga, a ki fel ne találja magát.

Nagy mester volt a köd előtttem, köd utánamban. Nem is mozdult onnan, mégis kezébe tudott lenni már a korsó az egyetértő kéz által.

- Nem hagytam én ott a korsót a kúton, magam is ott voltam, lelkecském. Hanem nem mertem előbb bejönni a kútról, míg a banda ide nem ér, sem a kutyáktól, sem ettől a híres legénytől, a kit a te szeretődnek mondanak.

S hogy a gyanúnak még jobban elvegye élet tréfás szóval akarta a dolgot elütni.

- Féltém, hogy megharap valamelyik.

Nagy vigan előmutatta a korsót.

De megfelelt az is neki.

- Aztán ijedtedben hajítottad ide a kúttól, olyan messziről, ezt a bazsalikomot. - S nevetve vett föl a földről egy szál bazsalikomot. - Jó messze el tudsz hajítani.

Tudniillik hazudni.

Felforrt benne a méreg.

Hogyan? Ez a silány jószág, ez a gyenge, hitvány portéka akarná dolgaiba ártani magát, kifogni rajta, gyanúba hozni az előtt, a ki szereti. S azért, hogy összerombolja óhajításait, meggátoltassa szándékait, - megdönteni minden tervét akkor, midőn uj, boldog élet küszöbére akar lépni. Midőn kezében van már a sok szenvedéssel, gyötrődéssel várt édes bosszúállás bizonyossága is, midőn elhatározta, megindította már a kivitel módzatait, midőn előre érzi annak minden gyönyörűségét. Megszabadul emésztő kínjaitól és élni akar nyugodt, boldog életet.

És akkor a sors elébe dob egy hitvány békalányt, hogy az lerontsa minden számítását, őt eláztassa az előtt, a ki őt szereti, hogy azután annak gyanúja, féltése megakadályozzon mindent. S miért? Megalázza őt azért, hogy magát szerettesse meg.

Arca lángolt s nagy gyűlölettel nézte végig.

- No lám, még rám fogná, hogy már régen itt vagyok, s hogy én ejtettem el azt a bazsalikomot, - nyelvelt s szóhoz sem hagyta többé jutni a lányt, s egész ügyesen más kerékvágásba csavarította a taligát. - Hallod-e jámbor, ha félted tőlem a szeretődöt, legalább legyen orcád, hogy ne mutasd. Ha rossz vagy, legyen legalább a nyelved jobb nálad.

És hadart, pörölt tüzesen, vég nélkül, mert a paraszt fehérnép csatájában: a ki szóval győzi, azé a diadal.

Terka e hatályos, erős pillantásban egyszerre bátran előállott, felkapta fejét, előrelépett, merőn a menyecske szemébe nézett, s mondani készült valami nagyot, valami váratlant, melylyel azt egyszerre lesujtsa, összezúzza.

De hát mivel bizonyítsa? Csupán gyűlöletével?

Mindegy. Jaj annak, a kit ez az asszony meggyűlöl. Mindegy.

Keserű gyűlölettel rivalt rá:

- Hallod-e, Gábris Marcsa? Jut-e eszedbe a mult szombateste? Mit láttál akkor? Megmondjam, mit láttál akkor, Gábris Marcsa!

És készült egy nagy kitöréshez.

Hirtelen közbelépett Pali és ellökte onnan. És aztán nem azt a menyecskét szólította meg, hanem őt.

- Ne nyelvelj, Terka. Nem szégyelled magadat?

Ő volt megalázva, ő volt vérig sértve, s mégis a kit szeret, nem ő neki, hanem a másiknak ad igazságot. Mégis ő neki ismétli:

- Eredj innen, míg jól van dolgod. Ha ezt az asszonyt bántod csak egy szóval is még, nem nézek rád többet soha.

Szegény Terka. Hogy csalódott, mikor azt hitte, abban, a kit szeret, mindig pártfogót fog találni.

És ah! milyen szabadon lélekzett föl az az asszony, milyen büszkén, hogy diadalmaskodott. Fel sem meri többé emelni az a leány a fejét ő ellene. S ha fölemelné, ha mégis fölemelné... Gondolkozott. Akkor tud valamit. Nem tudhat, csak gyanít... S ha gyanít. Meg kell törnie, hatalmába kell keríteni, hogy ő adjon neki kegyelmet, ha akar, ne az ő neki.

A leány dacosan letörölte könnyeit, sajnálta magát is, de sajnálkozott a szegény Pali vakságán is.

Oh istenem! Hát már itt nem segít semmi? Ha már a napnál világosabb igazságokat sem látja az a szegény Pali, még az sem segítene, ha világosan megmondanám neki, a mit gyanítok. Nem segítene az sem. Ha valakibe belebolondul az ember, csakugyan elmegy az esze egészen.

Csakhogy most az egyszer nem egészen így volt. Palinak mindamellett egy fulánk maradt a szívébe szakadva. A kételkedés fulánkja. S az a sötét holló is föl-fölrepült, a melyet a lány zavart föl fejük fölé.

Sem ezt, sem azt nem birta elaltatni, kibékíteni a menyecske ölelő karjai között, ki pedig növekedő gyűlölettel gondolt a leányra:

- Azt hiszed, nem tudom, hogy ezt szereted, és ezért akartál eláztatni?

Pali meg mindig csak azt sutogta neki:

- De én akarom tudni... Mindent akarok tudni.

És aztán mi történt, mi nem történt közöttük; az, a mi nem jár együtt a boldog szerelemmel: fáztak, reszkettek az egész éjszaka, mintha csak a fekete kutya ült volna ott mellettük.

A szegény Terka pedig búsan tenyerébe eresztette az állát s rá sem hallgatott Dorka Jancsira, ki bolondos tréfákban beszélt neki a szerelemről; - mert szörnyen ki volt nyulva abban a boldog önbolondításban, hogy a mai nap két fehérchseléd majdnem bajba kapott érte.

No de ha a leánynak másutt járt az esze, a legénynél sem volt különben.

Annak meg folyvást az csengett a fülében, a mit az a kacki, dévaj menyecske mondott:

- Nem mertem bejönni ettől a híres legénytől. Félttem, hogy megharap. Hamis a szája. Hamis a zúzaja.

Hisz ez még többet akart neki mondani, mint a mire ráért az alatt a kis idő alatt. Vajjon mit akart mondani, mikor úgy hizelkedett?

Ki is leste, mikor úgy éjfél felé Pali elkísérte hazáig.

Ott várta a majorba forduló uton.

Beszélt vele, - mikor Pali elment - szólt vele a megállapodás szerint. Az megmondta azt a többit is, a mit mondani akart.

Hanem bizony hiába is mondanánk, nem volt ott sem csók, sem ölelés; arra is, a mit a menyecske beszélt, mi tűrés-tagadás, Dorka Jancsi csak megvakarta a fejét.

Ha megvakarta is a fejét, de azért jó reménység fejében mégis csak felcsapott.

S keze a Marcsa kezéből levándorolt a csizma szárába.

Bár ugyanazon éjszaka a géptől elveszett két gulya kóc, meg a Matus Terának egy viselt szoknyája ama tiz polyvarázó közül, melyben száz macska nem birt volna megfogni egy egeret, mégis, tudja isten, úgy nyomta a Dorka Jancsi szívét a holnapi nap, mintha forró puha kenyeret evett volna.

A csizmaszárát meg égette a fogláló.

Majdnem úgy gondolkozott, mint Pali.

Csak valami isten csodája megmentené attól a holnapi naptól.

De Pali arra is gondolt: bármi legyen, a mit az a bolondos asszony feltett magában, nem szabad annak megtörténni. Hiszen ott lesz ő, ő lesz az, a ki azt megakadályozza.

VI.

A Kranczler gépe már kora hajnalon megindult Csetneki urnál. Péter mester, mint valami füstös Vulkán, vagy valami tréfás komédiabeli ördög, szurkálta a tüzet. Móric egyik sróftól a másik srófhoz lebbent, félrevágta fején a lapos sapkát, füttyölte a Schneider Fánit, meg a sajdirididomot, felszaladt a létrán meg leszaladt; igazított a dobon, meggyantázta a nagy szijat, megvizsgálta a páternostert; azután nagyot sívalkodtatott a füttyölővel: s a másik percben mindenki talpon volt. Az is, a ki kedvére kialudta magát, az is, a kit a szive nyugtalansága nem hagyott aludni.

A szörnyeteg elkezdett bömbölve búgni. A kévék repültek, széthámlottak annak ügyes ujjai alatt, ki az öreg Csikojtó szerint úgy tudja elteríteni, mint a boltos legény a selymet. A petrencések sűrögtek-forogtak sebesen és tiz-husz perc mulva a kazlas, Czafrang szomszéd, egy kis kazalkán állott.

A munka indult és folyt vigan. Hogy is ne. Szép, jó idő volt a hajnalon s a gabona remekül fizetett. A munkásnak keble, karja, minden izma feszült az örömtől, attól a szelid és boldog lelkesüléstől, melyet csak a fáradozás bő és szemmel látható jutalma kelthet a szegény emberben.

Nótázó kedvre kerekedett legény, leány s még az öreg Czafrang szomszéd is, mint valami vén pipiske, beledúdolt a kazalalja-gázolásból.

Péter mester elkezdte s azután folytak a tréfás, gúnyos megjegyzések.

- Ma sem előzőtt meg bennünket senki a határban. Husz zsákunk lesz, mikorra amazok a hiresek kitörlik szemöket.

- Bizony még a Garádyék hidasából se hajtották ki a csürhét.

A Trumángyiék öreg szúszékjok sem dohog még.

S nyomban rázendült vig hahota között a Trumángyi gépét kigúnyoló dal, a szegény eltévedt éji utas nótájának keserves melódiáján:

A Trumángyi masinája
Százszor megáll egy órában
Sok szegény ember szomorú,
Mikor a szíj hármát fordúl.

Tudniillik nem fordul többször, csak háromszor s akkor rosszasága miatt nyomban megáll; igazítani kell valamit rajta; ismét megindul és ismét megáll.

Csak nincs olyan masina, mint ez a miénk, hogyne dolgoznék hát az ember jó kedvvel.

Szintén látja az ember, hogy vakarják a fejöket a kévehányók a Trumángyi masinájánál, hogy eszi a méreg az etetőt, s hogy nevetnek, csúfolódnak kinjokban a petrencehordók. A kis futika gépész pedig vagdalja sipkáját a földhöz mérgében.

És következik annak a vig, érdekes eseménynek, világra szóló históriának elbeszélése, persze az is versekben, nótában: mikor a kis futika gépész megunva a gép rosszaságát, bosszúságában készakarva összetöreti a dobot. Elindul a szomszéd városba megjavíttatni és hányféle mulatságos kalandon megy keresztül, míg visszaérkezik. Addig, a meddig győzik cérnával az emberek, ott várják a gép körül hasalva és filkózva. Mikor azután elfogy a cérnájok, vagyis a

türelem fonala elszakad: szépen egyenkint elosongatnak. A kis futika gépész nem talál mást ott ülni, mint az olajos nagy butykost, azt azután beiszsza elkeseredésében.

Nagyokat kacagnak ezeken a bohóságokon, a más szegény ember baján, s mennél nagyobb a hahota, annál nagyobb tűzzel foly a munka. Mikorra Csetneki ur kikocsizik a tanyájára, már akkorra hosszú zsáksor nyúlik el ottan, s csupa öröm, jó kedv a mit lát.

Közbe-közbe úzik szokásos bohó tréfáikat, hajnalt kukorikolnak, tótágast állanak az asztal gerincén, szélalmot pörgetnek magukból, pecsenyét forgatnak, egeret eresztenek. Matus Terának pedig, a kinek kedve minden módon mindig csak ábrándos, jajgató nóták felé hajlik, eldalolnak egy bohókás verset a kis leányról, a ki a bábuját siratja.

- Soh'se bántsátok, nem szomorú az, - veti magát közbe Péter mester, - csak álmos; hiszen ott imádkozott neki egész éjjel Dorka Jancsi.

- Adott-e azután neki krajcárkát?

- Krajcárkát? Olyan a, mint a kolduló barát; kell is annak a krajcárka.

Erre azután kikapja Dorka Jancsi is a magáét.

Rázúdítják a kolduló barátka nótáját. A kit krajcárral kínálnak: nem kell neki. Vajacszával kínálják: nem kell neki. Báránykát hoznak neki: nem kell neki. Borral, pecsenyével, muzsikával, tánccal kínálják: nem kell neki. Hanem a mikor azután előhoznak egy szép lánykát és csókkal kínálják: utcu, a barát nagyot ugrik, az kell neki.

Pali búsan könyököl a zsákrakáson, csak azt mondja ezekre magában:

- De jó annak, a kinek ilyen jó kedve van.

A szegény barátkán, meg a szegény Matus Terán azután jól elmulatnak, s még Dorka Jancsi is nevet, talán ő nevet legjobban.

Hogyne nevetne, a kinek lánya is van, menyecskeje is van.

Terka bosszankodik, felesel az emberekkel, de nem haragszik meg, mert tudja, hogy az egész tréfa az általános jó kedv fentartásáért van. Maga is olyan jó kedvre jönne édes örömet, úgy elfelejtett már minden keserűséget, mint a gyermek, kinek minden hajnal rózsákat szór ébredése elé; részt venne jó kedvben, bohóskodásban szívesen: csak az a Pali bácsi mosolyogna, se többet se kevesebbet, csak legalább egyet a szemébe; mint ahogy ezelőtt minden reggel tette, mikor jó reggelt kívánt neki s megkérdezte: álmodott-e sült tyúkot és kalácsot.

S hogy elpirult ettől; mintha csak a tyúkleves és a fonatos kalács jutott volna eszébe, a mint a vőfély emlegeti a lakodalmak alkalmával.

De Pali csak folyvást nagyon szomorú volt. Rá sem nézett, mikor mellette a törekkel elment, akkor sem, mikor visszajött. Nem is felelt neki, mikor szólt hozzá. Pedig olyan érzékenyen kérlelte:

- Ugyan ne haragudjék már, az isten áldja meg.

Azt, a mit gondolt, nem merte utána tenni: hiszen csak a javát akartam.

Pedig úgy volt igaz.

Pali beteg volt nagyon. Legalább azt mondta, s a ki ránézett, el is hihette róla. Halavány volt és sokszor egész önkénytelenül összerázkódott. Borzadozott, fázott még most is a mult éjjeltől, s mindama gyötrelmekről, melyeket az maga után hagyott.

Mikor a hajnalon leetett tiz zsákkal s lejött a létrán, szédült a feje, ingott a lába, reszketett a keze. Mintha a hideglelés rázta volna. Aligha az nem lesz belőle, maga is mondta, pedig

nagyon tudta, nagyon érezte, hogy nem hibás ebben a dologban a teste egy cseppet sem. A szíve, lelke nyomorúsága oka mindennek. Nem eresztették föl többet a dombra, mert annak, a ki etet, nem szabad a kezének reszketni, nem szabad a fejének szédülni; ép, nyugodt ész, nyugodt szív kell ahhoz, mert különben a halál fia.

Igy is majdnem annak érezte már magát. Egyre törölgette az izzadságot homlokáról, mely jótékony meleg, könnyebbítő volt másoknál a munka hevében; nála hideg, nehéz és kábító.

Csak az az egy vigasztalta, azaz nem vigasztalta, csak bátorította, biztatta, hogy Dorka Jancsi oly nyugodtan tud etetni.

Oh, szomorú egy éjjel volt ez, - mondá magában a mint visszagondolt, reszketve visszaemlékezett. - Csak ez az éjjel ne lett volna soha életemben. Nem lettem volna ilyen boldogtalanná.

Az érzések kínos harccal vívódtak szívében, s mindnyájáról azt hitte, hogy a jók azok, s nem a jó vergődött a rosszsal.

S mindezek közt a csóknak édessége, az ölelés boldogítása is fájt.

Volt azután, a mi ezeknél sokkal, de sokkal kínzóbb, gyilkolóbb volt.

Bosszankodott. Összeráncolta hideg homlokát.

Maga elé nézett komoran, sötéten, mintha feneketlen messzeségbe, sötétségbe nézne, s át akarna hatolni azokon szemeivel. Gondolkozott mélyen s az elveszett világból csak az az egyhangú gépbűgás kísérte nyugtalan lelkének lázas képzeletét.

Visszagondolt. Végigjártatta eszt az egész múlt éjjelen, mindazokon, a miket Marcsával beszéltek, s azután megint csak jobban fázott, remegett, nem bírt azokból egyebet megmagyarázni, mint csak veszedelmet, félelmet, rettegést, mely csak a kínos harcot nevelte szívében.

Eszében volt a legkisebb szó. Mintha most is ott érezné szép gömbölyű karja súlyát a vállán. Olyan puha és mégis olyan nehéz. Hozzáért arcához... Majdnem azt hitte, most történik.

Azt kérdezte tőle. Megkérdezte. Meg kellett kérdezni.

- Hallod-e, mi dolgod neked azzal a Dorka Jancsival?

Lesütötte fejét s vontatva azt felelte:

- Semmi!

Sok bánat, sok szomorúság volt abban az egy szavában, abban a kitérésben, melylyel csak a további fakgatást akarta elkerülni. S ezt mutatta az is, hogy ekkor gyorsan megölelte, megcsókolta, s hogy kérdését feledtesse, azt suttogta a fülébe:

- Az, hogy téged nagyon szeretlek!

Ölelését először életében mézes-mázos hizelgésnek vette. Bosszankodott, majd mosolygott fájdalmasan. Gondolkozott, mi az igaz? Amaz nem volt az; de ez az. Egy forró nedvesség harmatozta be arcát, a könny, mely a menyecske szeméből hullott arcára.

S folytatta tovább magában az emlékezést.

- De én akarom tudni! - szólt hozzá.

A menyecske azt felelte:

- Minek?

- Mert jussom van hozzá!

Ezzel nyílt vallomást tett, mindent megmondott e szavakkal, hogy övé, egyedül ő az a világon, a ki szereti, a ki rendel, a ki parancsol neki; e szavakkal megpecsételte, megerősítette biztatását, szerelmét, ígérétét, adott szavát. A menyecskének erre a szívét kellett volna oda tenni elébe.

És mégis azt mondta rá csak:

- Majd megtudod holnapután.

Hát holnapig, holnaputánig, s tovább mindig csak várni kell az után, a minek tudásáért az agyveleje ég, s a szive majd kiveri az oldalát.

Megneheztelt. Durcáskodott akkor is, most is. Most talán még jobban.

- Miért titkolózol hát előttem, ha azt mondod, hogy a szived nem húz Dorka Jancsihoz?

S a menyecske megint csak átölelte nyakát, a szemébe nézett édesen, s megint csak azt mondta neki:

- Az isten látja lelkemet. Senkit sem szeretek úgy, mint téged, mert senki sem volt az életben oly jó hozzám, mint te.

Hogy oda szorította a kebléhez. És mégis hogy fázik most. Az arcát perzselte lehelletével, a mint fülébe sugdosott. Hát te szeretsz-e igazán? Nem hagysz-e el? Megmutatod-e nekem, hogy szeretsz?

Azt hitte, képes lenne mindent megtenni a kedvéért. S most fázik, most szédül arra a gondolatra. Mit, mit nem kívánhatna az tőle. Pedig kiszaladt a száján, azt mondta akkor: kérj tőlem valamit.

Nem kért. A fejét csóválta.

Miért nem kért?

Azt mondta, - miért is mondta, miért is keverte föl vele a szivem nyugodalmát, - azt mondta:

- Mert nem akarom, hogy érettem te cselekedjél rosszat.

Roszzat?

Hogy megdöbbsen erre a szóra; soha sem volt ez a sziv előtte olyan irtózatoss, mert minden bűnnek, a legnagyobb bűnnek értelme volt abban.

Szive vert, feszült kínosan. És elmondta magában még egyszer s azután majd minden órában:

- Nem akarja, hogy rosszat cselekedjem, - s megmagyarázva jobban - vagyis én cselekedjem a rosszat.

Átkarolta nyakát mind a két karjával és fuldokolva, mély megindulással, mintha csak ő érte rettegett volna az ő kérdésére:

- Mit akarsz? Mit kívánsz?

Azt felelte:

- Én nem kívánom azt tőled.

- Akarom tudni.

- Hiszen tudod! Tudod te azt régen... nagyon régen.

Megértette erre, miről van szó. Vagy talán az asszony nézéséből. Megrémült. Tehát itten e dolognál olyan nagyról van szó, melyet még a szeretőtől sem lehet kívánni.

Most már tudta, hogy azok a terhes felhők Rossz Pál feje fölött tornyosodnak. S tudta, hogy azokban a felhőkben most gyilkoló, pusztító villám lakik.

Elkeseredett. Hányszor kérte, hányszor rimázkodott neki: hagyjon már fel ezekkel a bolondságokkal. Azt mondta:

- Soha! Mert addig nem lesz nyugta a szívemnek.

És egyszerre szilaj, vad, dühös, esztelen lesz az az asszony; tekintete dúlt és fenyegető, mintha nem is lenne magánál. Soha sem látta ilyennek; szinte megképzett tőle.

- Valakinek csak meg kell számolni azzal az emberrel.

Szemei égtek, villogtak, ajkai vonaglottak a dühtől. Igaza volt Matus Terának, mikor mondá:

- Beteg, nagy beteg ez az asszony.

Csak elborzadt, csak megrázkódott azon, a milyen értelmet adott villogó szemeivel az elébbi szavaknak.

Oh, hisz ez annyira magán kívül van, hogy még ölni is képes volna.

Azt mondta; azt is mondta: nem kívánja tőlem. Az azt is jelenti: hadd cselekedje más.

Bolond asszony. Eszeveszett asszony.

Azt mondta ekkor neki:

- Nagy isten, csak nem törsz talán életére? Közel voltál a bolonduláshoz, mikor először ilyen a fejedbe vettél. Csak eszedre tértél már sok beszédemre?

Azt mondja: eszére tért.

És hátha mégis csakugyan nem tért az eszére.

Borzadt. Borzongott, mint akkor, mikor arcát megsimogatta, zokogva vállára hajtotta fejét, mikor csak sajnálni, szeretni tudta és letörölgetni könyeit, s azt mondani: szegény asszony!

Borzongott. És mégis hagyta magát ölelni, csókolni. Fájt, nem jól esett és mégis hagyta. Meg volt babonázva azoktól a csókoktól, ölelésektől, hogy nem tudta magát elszakítani annak az asszonynak kebelétől; nem tudta elismerni, a mit az a jó leány mondott neki, hogy annak az asszonynak rossz a lelkiismerete.

De mégis gondolkozott, ha nem akkor az ölelés hevében, de gondolkozott most. És haragudott is most. Az asszonyra is, a leányra is, magára is. Mindennek az a bolondos leány az oka, a ki szívében felébresztette a féltékenység, bizalmatlanság kínzó ördögét, hogy az ördög azután egy kész poklot mutasson.

Dörzsölte a fejét, homlokát, szívét. Iparkodott magát vigasztalni.

Mikor azt mondta, hogy eszére tért, azt mondta, azt fogadta, hogy nem tör az életére. Megesküdött rá.

Hiszen irtózatossá is lenne az. Nem is tesznek ilyen bolondot. Nem követhetnek el még sem oly szörnyű bűnt, gyilkosságot.

De hát mit akarhat akkor az a bolond asszony?

S feszült az agya, a szíve pedig elszorult, ha arra gondolt, hogy az a kívánság, az a szolgálat valami jelentéktelen, inkább szégyenkezés jár vele, mint veszély, inkább csak valami pajkos-ság, mint bűn, s azért az asszonyért, a kit szeret, annak kívánságát más fogja megcselekedni, nem ő.

Nem talált okot, mégis féltékeny volt. Felvilágosították és mégis irigy volt a másokra. Az epe öntötte el.

Mégis kell valaminek lenni közöttük.

S mérgesen összezsikorította ökleit ott a zsákokon.

- Mégis csak egy közös titok köti és fogja összekötni egy másik emberrel.

És tudja isten, a mint gyötrődött, még sem tudott beleúnni, belefáradni e gyötrődésekbe, nem tudta magát annak az asszonynak kötelékeiből kitépni, s inkább eszmélni, ébredni, gondolkodni azon, miért mosolygott olyan édesen, miért beszélt olyan nyájasan, epedő hangon hozzá az a leány annyiszor, kit szinte bolondosnak nevezett; miért remegett a keze kezében, miért pirulgatott. Sőt inkább most is felgerjedt haragja, valahányszor mellette elment ostoba szerelemnyavalygó nótáival.

- Miért nem akarja Dorka Jancsit szeretni? Holott mindjárt meg volna az ő szíve nyugalma is.

Megint csak odaütött öklével a zsákokra és megint csak törölte a verítéket homlokáról.

- De hát mit akarhat az a bolondos asszony? Mit főzhet? Miben töri a fejét? Kilesem, ha addig élek is. Ha hasztalan volt kérés, szép szó, szidás, tilalom, a mivel utnak eresztettem, majd megakasztom én a dolgukat. Akármiként mondja, hogy magam is csak nevetni fogok rajta utoljára, a mint a róka a maga által ásott verembe esik.

Valamit akarnak hát mégis vele cselekedni.

Kedve lett volna felrohanni a dobra, ott istenigazában megrázni Dorka Jancsit: hallod-e ember, mit tudsz?

Felnézett.

Kinevessenek?

Megszégyelte magát.

Azután ő nevette ki magát. Furcsa, hogy én így emészttem magamat. Hát nem tudnám én, nem tudom-e megakadályozni, bármi akar történni. Hiszen ha csak az isten az életemet megtartja. Itt leszek én ma is, holnap is, holnapután is.

És most már hallotta nemcsak a gép bőgését, bömbölését, hanem azokat a vig nótákat, tréfákat is maga körül, látta a kedvtelve sürgő-forgó munkásokat, eleven, vidor leányokat, látta a sötét éj helyett a mosolygó napot s látta Teruskát is, és tudott is egyet mosolyogni feléje.

- Bizony bolond az a Dorka Jancsi, hogy egy ilyen leány után nem tudja magát utána vetni teljes szerelemmel, hogy a szívét megnyerhesse. No de arra is itt leszek én, hogy őket összehoronáljam.

Ez is megvolt abban az önérdékszülte mosolygásban.

S mikor azután legvigabban folyt a munka, leggyorsabban repültek a kévék, a petrencék halmozódtak, Czafrang szomszéd nyakig volt a szalmában és alig győzött versenyt tartani a pajkos, vidor sietés kétszeres eredményével, mikor a legények tótágast állva, bokáikkal tapsoltak a levegőben s bukfencezve jártak le a kazal tetejéről, Csetneki ur vigan járt sorra, kezében a nagy üveggel és kis pohárral, az italt osztani s mikor a gép legelszántabban prűszkölt, mintha vágató gőzló akart volna lenni, akkor egyszerre megérkezett - a mit Kranczler ur rettegve sejtett, - egy lovas pandur képében.

Hévér bácsi különben sem volt ékes ábrázatú ember, ragyavert rezes orrú és egy sovány dikhenc volt a lova, de soha sem volt még életében ilyen csunya, mint most és soha sem volt még a lova ilyen sovány, mint ebben az átkozott pillantásban.

Egyszerre nagy döbbenés állott be, azután nagy csendesség, a kezek mereven megálltak a munkában, a nóta, mintha ketté vágták volna, megszakadt a közepén. A dob bömbölése elhalt, a füttyölés elmaradt, a gépszij - mintha most az is csak magától történt volna - lefordult a kerékről. - Nagy néma szomorúság, mindenki kővé vált a döbbenés ámulatától.

S a nyelveket a másik pillanatban egyszerre oldotta meg a közös magyarázó szó, a felkiáltás:

- A berendelés!

No de hiszen csakhogymeg voltak oldva azok a nyelvek. Azok a szavak, azok a szitkok, melyek most következtek, elevenen tolmácsolták ama nagy ingerültséget, melyről Rossz Pál ur úgy gondolkozott, úgy számított, hogy nekivinné az embereket a pokolnak is.

És azután milyen csodálatos dolog.

Dorka Jancsi volt a legelkeseredettebb, legveszettebb mindannyi között, pedig ő csak póttartalékos, nem is viszik még ma, csak a jövő héten s nem is viszik messzire.

Mindegy, de ha mégis elviszik.

Nem hiába volt hires hetvenkedő, szabadszájú legény. Ugy vágta hegyével a kezeügyébe eső kénevágó kést az etető padba, hogy megállt benne derékig.

S felordított dühében.

- Üssön hát belé. Csépelje el hát a mennydörgös istennyila.

Ennél nagyobb káromkodást nem mondott ott senki.

Hát a ki rettegve, szorongva ragaszkodott az utolsó szalmaszálhoz, s csak az imént biztatá magát: »Itt leszek ma, holnap, holnapután. S bármi akar történni, megakadályozom, ha az isten megtartja az életemet addig.«

Megtartja az isten az életét addig. De a miről még csak nem is álmodott. Nem lesz itten.

Nem sirt, nem kiáltott föl keserűségében, nem szitkozódott, nem jajveszékelt, hanem visszaszédült abba a sötét éjszakába, sötét bánatba s érezé, hogy belebolondúl, ha meg nem találja a szabadító utat.

Majdnem kétségbeesett.

De bármennyire el volt is kábulva, fölébredt, nem lassú, csendes ocsúdással, hanem felriadt rettenéssel, teljes eszmélettel arra a rettenetes istenkáromlásra.

Ha senki előtt nem is, de ő előtte az a másik elárulta magát.

A min eddig hasztalan törte az eszét, egyszerre kitalálta. Mintha csak neki szánta volna a sors azt a villámcsapást. Mintha csak egy fellobbanó tűz világossága riasztotta volna föl.

Tűz! tűz! valóságos tűz!

És most már mikor majdnem az utolsó pillanatban meg tudta magának mondani, mi az, a mitől félt, tudta, mi az, a mit kínosan találgatott, s midőn hitte, hogy tud mindent, azt is tudta, hogy nem lesz itt, hogy azt megakadályozhassa.

Ököltre szorította mindkét kezét, s a harag pirossága küzdötte föl magát halavány arcán.

Elárulja-e őket?

Hiszen akkor azt az asszonyt is elárulja. Elveszíti. És egy nagy, szűrő könyet érzett szemében, egy nagy, éles fájdalmat szívében.

Bolond asszony!

Még mindig csak azt mondta róla: bolond asszony.

Tehát történjék bármi vele. Lőjjék bár főbe, mint szökevényt. Itt lesz ő és megakadályozza. Zöldül, virul ugyanis a régi szökött katonáknak hagyományos hazája: a kukoricaföld. El lehet rejtőzni benne. Nem azoknak az asztagoknak, de azoknak az eszeveszetteknek nem lehet és nem lesz jobb őrizőjük, mint ő.

Sorban elbúcsúzott mindenkitől. Egy gyenge kéz fogta meg a kezét hátulról. Terka volt. Könyes volt a szeme, de azért mosolygott kedvesen.

Megkapta ő is a másik kezét, s szólt hozzá izgatottan:

- Azután szeresd Dorka Jancsit. Ugy megölelgedd ma este, meg holnap, holnapután és mindig, hogy hajnalig soha se szabaduljon karjaid közül.

Ugy tett, mintha tréfált volna, pedig komolyan értette, vérben forogtak szemei.

Terka szomorúan lesüté fejét. Még mire biztat, - mondja magában, - nemhogy ő ölelne meg, legalább egyszer utoljára. Biz annak eszébe sem jutott. Ez volt a búcsúzás azzal a kézfogással. Ennyiből állt az egész.

Nagyon bántotta valami, hogy így megfélekezett.

Csak az vigasztalta, hogy - a ki épen most toppant oda - Gábris Marcsa sem részesült valami érzékeny, meleg sajnálkozásban.

Megfogta a kezét, megölelte egyszer azt is hidegen. Pedig a tekintete lángolt, keble feszült, szemét két nagy könyecsepp hasgatta. Szeretett volna kitörni bosszúban, haragban, dühben és választani, dönteni ebben a pillanatban, forrón szeretni és meghalni együtt ezzel az asszonnal, vagy a mit eddig nem érzett még soha, csak most: gyűlölni, megvetni, megutálni.

Mondjon neki valamit?

Nem. Semmit. Ne is gyanítsa, hogy kétkedik benne, hogy lesi. Látni akarja a legvégsőig. Igaz-e, a mit gyanít? Mire és meddig képes ez az asszony? Hadd ismerje meg, ha a szíve reped is meg utána.

Istenhozzádot intett a kalapjával.

Ezzel, hogy az ember így hamarabb a vállára veti az uti tarisznát, port lehet vetni az egész cimboraság szemébe, el lehet ámítani egy szegény jó öreg asszonyt, meg lehet csalni bírót, falut; hanem túl nem lehet járni annak a jó leánynak eszén, a ki szeret, kivált ha nincs is egészen megelégedve a búcsúzással, s nem mondott neki el még mindent, a mit szeretett volna, hogy tudjon, midőn talán épen az utolsó utra megy. Azután nem is akart gyámoltalan maradni. Pali hasztalan veszített utat, hasztalan bódorogta a határt. Terka mégis megtalálta, mégis utólérte. Este volt már. Leáldozott már a nap. A szürkület is sötétté vált, mégis megtalálta. A kit a leány szeret, nem rejtőzhetik el előle; ha a szeme nem lesné is a nyomát, ráakad a szíve.

Csak hogy már besötétült egyszer, - mondá magában Pali, a mint az árokparton a kukoricaföldek között leült. - Tíz órakor feljön a hold, ha valami lenni akar, addig fog történni.

Jó helyet, tervének egész megfelelő helyet választott ki magának. A kukoricaszár sötétében nem láthatja senki. Ő pedig az éjjelhez hozzászokott szemeivel ellát, ha lehajol, balra az uton végig, jobbra a kukoricaföld szélén túl a sik tallón a Rossz Pál asztagjaiig.

A Rossz Pál asztagjai aligha voltak tőle kétszáz ölnyre.

Kínos szorongást állott ki, melyet a fájdalom, a düh, a bosszúság és annak elgondolása, hogy mint szökevény holnap már üldözés tárgya, még elviselhetetlenebbé tettek.

Gondolkozott. Vajjon érdemli-e az az asszony, hogy így szenved érte? Milyen forrón, nagy érzéssel szerette, hitte, hogy a szegény Örzsi elvesztésével keservessé vált életét senki sem fogja úgy megédesíteni tudni, mint az, a ki irányában jóságát, szeretetét akkor mutatta meg, mikor az élet legnehezebb volt neki. És most hogy átkozza ezt az átkos napot, ezt a kárhozatos órát, melyet okozott. Ezt a kárhozatos órát, melyben érzi, hogy a nyomorult a szándékba vett tett által elvesztette minden bizalomra érdemességét; s ha meg fogja tudni is akadályozni - mint ahogy bizonyos felőle - örületes cselekedeteket, ha megóvjá is attól, hogy egy undok, irtózatoss bűn szerzői legyenek. Már megvan, azon nem lehet segíteni többé, egy örökké fájó, begyógyíthatlan seb marad a szíven, egy örökkön égő láng az orcáján.

Homlokára vonta mindkét kezét, azokban pihentette nagy búsán, és azután megeredtek csendes, fájdalmas könnyei, melyekkel szép, boldog multját, nyugodt boldog életét siratta.

Magát, nem az asszonyt.

Mikor arra gondolt, most már összecsikorította ökleit.

És ekkor egy szelid, gyöngye kar simult a vállára.

Rettenve eltaszította. Azután pedig, mintha kellemes látvány lett volna az neki mostani elkeseredésében, szeliden nézett rá:

- Vagy te vagy? Mit akarsz?

Terka szomorúan lesüté szemeit.

- Hát csak, hát hogy el sem búcsúzott tőlem, Pali bácsi. Meg azután én sem búcsúztam el úgy, ahogy szerettem volna.

No most már csak nem vagyok gyámoltalan, - tette utána magában egész megnyugvással.

Pali megfogta a kezét, megsimogatta a homlokát és szájalommal kérdé:

- Szegény jó kis leány! Hát azután mi mondanivalód van hozzám neked?

És azután, a mint fogta a kezét és a mint szilaj, elkeseredett indulata lassan-lassan fékeibe visszatért, mindig-mindig jótékonyabbá, vigasztalóbbá vált előtte a leány tekintete és beszéde.

Pedig az majdnem sirva fakadt, a mint beszélt; nem beszélt sokat, csak keveset, hanem azt a keveset sokszor, és nagyon meg volt hatva.

- Hát az a mondanivalóm, hogy a jó isten áldja meg. Majd jussak az eszébe én is egyszer.

Pali érzéssel megölelte derekát.

- Csak ezt akartad mondani?

- Csak ezt akartam mondani. Mert lássa Pali bácsi, nekem eszemben lesz mindig, én soha, de soha el nem felejttem. Mert lássa Pali bácsi, talán megrepedt volna a szívem is, ha úgy ment volna el, hogy meg se ölelt volna. Mert lássa Pali bácsi, míg maga odajár, az ég én fölöttem mindig be lesz borulva.

Oly jól esett most neki ezt az áldott, romlatlanlelkű kis leány kellemes fecsegését hallgatni, azért biztatta tovább:

- Csak ezt akartad mondani?

A leány lesütötte szemeit és sóhajtvá felelte:

- Csak...

De azután hirtelen megkapta Palinak mindkét kezét, az arca nekipirult:

- Meg azt is meg akartam mondani, hogy ne mondja azt nekem Pali bácsi soha, de soha, még akkor sem, mikor visszajön, hogy a Dorka, - nem a Dorka, - hanem hogy én mást szeressek, mint... mint...

És ekkor ráborult a keblére és elfakadt sirva.

Pali magához ölelte és megcsókolta a fejét, a haját, a keskeny bársonyt a homlokán és azután a homlokát.

S megrázta mind a két kezét.

- Áldjon meg a jó isten azért, a mit most velem cselekedtél.

S mintha feltett szándékáról lemondott volna, s rögtön mást, jobbat határozott volna, felemelkedett, hogy utra keljen a város felé, kötelessége felé.

Abban a pillanatban megrezzent a kukoricaszár az ut tulsó oldalán, egy sötét alak suhant át a tallóra ki és tartott egyenesen a Rossz Pál asztagjai felé.

- Várj meg a nagy halomnál, - szólott a lányhoz Pali, s lassan, óvatosan kilépdelve a kukoricából, utána lopózott a sötét alaknak.

Látta, hogy jól elhaladt, nagy egerutja van. Nem előzheti meg. Nem volt más mód benne, rákiáltott:

- Megállj, gyujtogató!

Az rögtön megfordította lépteit s riadva, a mint csak tőle telhetett, szaladt vissza a kukoricaföld felé, merről jött. Pali utána. S ime a kukorica homályában a sarkon egy másik embert lát állni az üldözött. Most már nagyobb kerülőt tenni volt szüksége, hogy a kukoricába ismeretlenül bemenekülhessen. Szaladt esze nélkül, vagyis eszeveszetten a Csikojtó kunyhója felé, s nem adta volna ezer forintért, ha - bár meg nem szolgált is érte, - a mi ugy égette, az a hatvan forint nem lett volna ott a zsebében, hanem valami jobb helyen, a hol később is rá lehet akadni.

Pali kergette; s milyen különös, a nélkül, hogy ez ember célhoz ért volna: egyszerre egy nagy fellobbanó láng világította be az egész tallót.

Pali nem üldözte tovább az embert. A szívéhez kapott. Nagyot tépett rajta, s a mit kitépett onnan, eldobta magától undorral. Sietett a Csetneki tanyája felé. Fellármázta a cselédeket, a gépbanda hátramaradt töredékét. Rohant a tűzhöz velök. Még akkor a Rossz Pál cselédei ki sem érkeztek a tanyából. Hozzáláttak az oltáshoz.

Pali ekkor a homlokához csapott. A saját dolga jutott eszébe, melytől már ugyis nagy időt elvont s majdnem elfeledkezett. Az idő sürgős, a holdvilág már feljött, tíz óra régen elmulhatott. A gőzös, mely a berendelteket viszi, kora hajnalon indul. Nagyon sietni, jóformán futni kell, hogy addig odaérjen. Ha nem késik, mégis talán odaér akkorra.

Annak az asztagnak, a másodiknak, harmadiknak vége volt, hanem megmentették a többi.

A szegény leány a nagy halom alján rémülve csapta össze a kezét:

- Nagy isten, mit cselekedett! - kiáltott föl nagy szörnyedéssel. - Mire vitte az az asszony?

Ekkor mentek el ott épen a Rossz Pál cselédei és hallották, a mit kiáltott valaki.

S másnap a dolognak jó oldala, hogy Pali serkentő láрмаütése, gyors buzgalma nélkül minden rakomány leégett volna, senkinek sem jutott eszébe; hanem mindenkinek csak az, hogy ő volt az első, a ki észrevette; hogy történhetett az, hol járt, mit keresett éjnek idején ezen a tájon, mikor már tegnap délből elindult s régen uton kellett volna lennie ezredéhez. Még az sem lehetne mentsége, hogy éppen a tűz látása fordította vissza utjáról. A katonának nem szabad visszafordulni, ha az egész világot látja is lángba borulni.

Megtalálták a csóvamaradványokat is. A csóvadarabban levő kóccsomagok s a ringyek-rongyok, melyeket a Matus Tera szoknyájából valónak ismertek, csak élesztették a gyanút. Az a kérdés is egész természetesen fölmerült: hát Matus Terának mi dolga volt éjnek idején a nagy halom aljában. Hallották is, a mit mondott. Hát Pali miért lett volna másért olyan halavány, bosszús, izgatott az egész megelőző nap és Terka miért olyan szomorú? Világos volt minden, ennél már csak nem lehetett világosabb.

Rossz Pál ur is, mikor ezeket hallotta, egész vérszemet kapott és elkezdte tele torokkal lármázni, hogy Kranczler gyújtatta föl rakományát masinás embereivel, hogy ne kényszerüljön hozzá jönni gépelni vagy a mulasztásért kikötött összeget megfizetni. Előre is így volt az kiszámítva.

Mikor azután Hévér bácsi eljött érettök, Palit nem találta ott. Senki sem tudta megmondani, hová lett? Ugy egyszerre mikor tűnt el onnan?

Már akkor vitte a gőzös messze, messze az idegen földre.

A szegény leány sirva fakadt, kínosan tördelte kezeit és nyögdelte magában: »Mintsem hogy őt érje valami veszedelem, mintsem hogy őt vigyék halálra... Én teremtem istenem, talán jobban tenném, nem hagyna árvát, istenes dolgot cselekednék, ha az egészet én vállalnám magamra. Adj tanácsot édes istenem.«

S nem birta visszatartani, a mint elsikoltá magát ijedtében.

- Végem van. Jaj végem van, édes istenem!

Rögtön sietett utána tenni:

- Pali sógor nem hibás, Pali sógor elment még tegnap délből.

Semmi sincs nagyobb áruló ilyenkor, mint a legkisebb eltérés az igazságtól.

Sajnálkozva bár és szomorúan, de úgy vette ezt mindenki, mintha csak magára, magukra vallott volna.

Az öreg Csikojtó pedig, a mint ő is ott bámulta a dolgot, egyszerre csak közbe kiáltott:

- Hozzá ne nyuljanak ahhoz a leányhoz! Majd én is beleszólak még a dologba.

Egy kendőbe kötött csomagot vett elő a szűre alól.

Egy gyermek-dunnácskát, egy tajték-pipatokot, egy finomfonású fekete kosárkát.

- Hát ezek micsodák? - förmedtek rá.

Az öreg Csikojtó nem jött zavarba.

- Éppen az, hogy micsodák? Találják ki az okosak.

Nagyot kacagtak rajta s kicsufolták.

- Talán megint itt járt az a csodálatos ember?

- Igen is, itt járt az a csodálatos ember.

VII.

Ha valaki valami bűntől fél, s nincs ereje visszalépni, nehéz nyomást érez a lelkén, rendszeren egy anygalkát imádkozik az égtől, hogy az megőrizze.

Be sokat is kiállt Gábris Marcsa a miatt a fekete kutya miatt. S még többet most, midőn csakugyan egy nagy bűn szántszándékos kivitelének részességéhez már egészen közel állott.

Olyan régen nem imádkozott már. És most mégis eszébe jutott. Egy anygalkát kért az égtől, hogy az megőrizze, megvédje.

Ugy reggel nyolc óra felé találkozott Rossz Pállal, ki azt kérdezte tőle:

- Hallod-e Marcsa? Vajjon nem oldózik-e el annak az embernek a bocskora? Lesz-e elég bátorsága megcselekedni, a mit elvállalt?

- Hogyne; ha én biztatom! - felelt mosolyogva.

- No hát biztasd! Bujjatok el a gróf kukoricájában az ut tulsó oldalán. Légy ott mellette folyvást.

A menyecske a fejét rázta:

- Az nem lehet.

Szörnyedve tette utána:

- És aztán mikor a dologra megy, ott maradjak egyedül. Nem lehet. S nem is merek magam hazamenni.

- Miért?

- Mert félek.

- Mitől?

Még azt kérdezte a rosszlelkű: miért? mitől?

A menyecske lesütötte fejét.

- Azt nem mondhatom meg! - s tette utána kedvetlen, lassú, kicsinált vontatással: - Inkább ne legyen belőle semmi.

Rossz Pál ur hallgatott egy pillanatig, de azután gyorsan, hirtelen azt mondta neki:

- No hát majd haza kísérlek én. Elmegyek veled a találkozásig. Onnan pár lépésnyire elválok tőled, mert másnak, mint neked, nem szabad látni engem. Azután ha magad maradsz, eljövök értted. Értetted? Jó lesz-e így?

Ha jó lesz-e?

Majdnem felkiáltott a menyecske örömeiben. Hiszen épen csak ezt várta, csak ezt az egyet várta, akarta.

Most már beteljesedve látta előre is minden óhaját, szándékát, boldogságát, bosszúállását.

Hogy fogja elárulni, hogy fogja elkiáltani magát:

- Fogjátok meg! Ez a gyujtogató! Ez maga a gyujtogató!

Milyen öröm, milyen diadal lesz az neki.

Ezt azután el sem tagadhatja. Kezében lesz minden bizonyíték ottlétele által. Nem fogja sem magát elveszíteni, sem mást csak azt az egyet. S mikor a rókát a veremben látja, a kit szeret, az is meg fog neki bocsátani.

És azután este mégsem így történt a dolog.

Mikor Dorka Jancsi, kinek a nélkül is nem valami nagyon inye szerint való volt, a mire rászánta magát, a mint tőle a tallóra kiindult, meglehetősen borsódzott a háta; az első kiáltásra eldobta a csóvát s jónak látta amugy isten igazában nyakába szedni a világot s futott eszeveszetten a dülő hosszán át az ember előtt, a ki az ut tulsó oldalán levő kukoricásból ugrott utána s elkeseredetten üzőbe vette.

Marsa nem hallott egyebet, csak egy parányi zajt. Valami kis madár suhant-e a kukoricaszár levelei között. Vagy valami távoli kiáltás volt-e az, nem tudta meghatározni.

De nem volt ideje sem megrettenni az egyedüllétől.

Rossz Pál szavát tartotta, megérinté vállát hátulról és titkosan sugdosott a fülébe, mintha maga a sátán lett volna:

- Valami árnyékot látott. Valami madárrepülést hallott. Megfutamodott a haszontalan.

És izgatott sürgetéssel folytatta s meglökte karját:

- Most már eredj te! Most már menj te.

S kínálta a másik csóvát neki.

A menyecske eltávolította a kezét s a másik karjára mutatott.

- Látja, hogy nem lehet.

- A patvarba! Hát miért hoztad el ezt a gyermeket?

Kikapta a kezéből dunnástól. Letette a földre.

A menyecske fanyar, megátalkodott mosolylyal felelt:

- Épen azért hoztam el, hogy megőrizzen, hogy semmi földi hatalom ne kényszeríthessen.

Rossz Pált a düh fogta el.

- No hát, már most én is mondok egyet. Jó ezt tudnod - beszélt az ember izgatott, dühös sietéssel - s ezt tartsd jól is eszedben. Mondtam ugy-e hogy én is tudok rád valamit. Nevettél. Hát tudod-e, mit tudok? Azt, hogy muzsika nélkül is nagyon szépen tudsz táncolni, csak a föld bírja, hogy le ne szakadjon. Most már ezt azután jól tartsd eszedben, hogy a titoktartás kölcsönben esik.

Elrohant onnan gyorsan, a menyecske pedig rémülve futott utána.

Most, most hagyja magára a könyörtelen, mikor épen a kisértetet, a rémet nyakára idézi.

És most, mikor épen mindent nyerni hitt, akkor egyszerre el van veszve minden. Midőn azt hitte, hogy most már a kezei között tartja, akkor látja, hogy hiába nevetett fölötte, hiába érezte kárörömét: ő a rabja, megkötött rabja ez embernek, nem az ő neki.

Egészen megkábult, megfeledkezett még az kalangyáról is, mely őrzi. Kitörtetett a kukoricás közül.

Látta azt az embert futvást futni a tallón az asztagok felé; egy pillanatig látta, azután elveszett előtte a sötétben. Magára maradt.

Ekkor a homlokához, szívéhez kapott döbbenve. Az a kis ártatlan lélek eszébe jutott.

Szívét a félelemben kínos, édes érzéssel meleg vér hullámozta be nagy sürgetéssel. Érezte, hogy nagyon szereti, mindenekfölött ezt a kincset szereti legjobban. Soha sem érezte még úgy, mint most, hogy ez mindene e hitvány világon.

Eszébe sem jutott visszariadni a sötétségtől és annak rémeitől, csupán az járt eszében, az járt szívében, a kit bolondúl, bűnösen magára hagyott.

Sietett vissza a kukorica közé. Csörtetve, törtetve, mitsem törődve, ha hallja is valaki.

Nem birta megtalálni a helyet, a hol elébb állottak.

- Oh nagy istenem! - kiáltott föl, kezeit tördelve. - Kétségbeesem. Meghalok, ha meg nem találom.

E pillantásban egy nagy láng csapott föl a magasba, gyorsan bevilágította a tájat messzire és minden tárgyat, melyet a menyecske, a hol állott, maga körül látott.

Egyik pillantásban nagy öröm, a másikban döbbenés, szorongás szállotta meg.

Erőt vett magán, visszafojtá még lélekzetét is. Izgatottan, remegve, de óvatosan, mint a rettegő vad, vissza-visszatekintgetve, kutatott, keresgélt nyomról-nyomra és százszor is visszatért arra a helyre, melyen már azelőtt járt és nem tudott a gyermekre ráakadni.

Kínos verejték verte ki magát homlokán.

És nem birt szabadulni abból a bevilágított bűvkörből, melyben kóválygott, melynek hátterét, hová már a világosság nem hatolt, sötétség képezte. Ugy rémlett előtte, mintha ott már mély árkok tátongtak volna előtte s zárták volna el útját.

- Oh istenem! Hiszen itt kell lenni. Talán csak nem tévedtem el.

Ment jobbra, ment balra, ment hátra, s világosság csak arról az oldalról terjengett a tűz felől, a merről jött. Jobbra, balra és előtte a homályba vesző körben a sötétség kezdődött. Árok itt, árok ott, árok mindenfelől. És nem mert tulmenni ezeken az árkokon, melyek a bűvkörnek számtalanszor bejárt útjait határolták.

Oh, ezek az árkok. Ezek az átkozott árkok egészen megzavarnak.

Azt hitte; pedig a szive, lelke nem eresztette onnan.

Itt kell lenni. Hiszen itt volt, bizonyosan tudom, hogy itt.

Oh, hála az égnek, úgy van, hiszen a kosár is itt van.

A kosár ott volt, de a gyermek még sem volt ott.

Most valami kis tárgyat látott felé pirosítani egy fekete tömeg alól.

Elborzadt. Önkénytelen behunyta szemeit. Azután még kezeit is szemére vont, hogy ne lásson.

Irtózatossá volt csak gondolni is. Ugy rémlett neki, mintha a kis gyermek dunnája lett volna az. S a rém, a kísértet, az üldöző, az örökké soha meg nem szűnő üldöző, a fekete kutya ült volna rajta a gyermek helyett.

Ádáz, elszánt bátorság villant meg szívében. A mit még soha sem mert életében, megadta neki az anyai szív haragra gerjedése, felriadt féltése. Szembeszállni a rémmel, a szörnyeteggel, a halállal, a pokol minden veszedelmével.

Szemei szikráztak, ökleit nekifeszíté, dobbantott, rárivalt kétségbeesetten és rohant felé, hogy összetépje. S a látomány elsuhant, eltűnt előle.

A dunnát, melyen már a szörnyeteg feküdt, nem is érinté kezével, midőn üresnek látta, bosszúsan odább rugta.

Azután kezeit kétségbeeséssel arcára csapta, és futott erre, futott arra, azaz futott volna egészen messze onnan, még a világból is, ha tudott volna menekülni onnan, ha birt volna megválni attól a helytől.

Amott messze, ordító, lármázó emberek, bizonyosan a gyujtogatót keresik. A haját, a kebelét tépte.

A bevilágított bűvkörből, mely most már még szűkebbé vált neki, még sem birt szabadúlni.

És most már tudta, érezte, hogy a szive nem ereszti onnan.

Megállt, leereszté karjait, kezeit összekulcsolta és sirt, zokogott keservesen.

Irtózatossá állott ki.

Érzé, hogy a szegény Pista sorsa fogja utólni. Közel van ahhoz, hogy úgy járjon.

Milyen régen nem gondolt rá, azóta soha, és most e kínos percben még neki is meg tudna bocsátani és mindenkinek a világon, csak kedves kis gyermekét még egyszer élve szívéhez ölelhetné.

Térdeire rogyott.

Ekkor a háta mögül oda tartotta neki valaki a gyermekét.

Az asszony elkapta tőle és százszor összecsókolta.

Azután pedig lehajolt és megcsókolta a gyermeket visszaadó kezét.

Gyárfás apó szokott önhitt mosolyával, melynek szemrehányását ezuttal némi megindulás enyhítette, szólott hozzá szeliden:

- Látod, ugy-e, elhiszed most már, ugy-e, hogy ha én akarom, nem lehet mozdulni onnan, a mely helyet, a mely földet pálcámmal körülkanyarítok.

Most már nem mondta neki:

- Hát kend mit keres itt a maskarájában? Mi baja van velem? Mit akar velem?

A kezét szorongatta szeretettel.

- Oh, az isten hozta, édes öreg apó!

Az felelt jószívű, szelid leckéztetéssel:

- Látod! Ugy-e hogy megszelídítettelek. Ugy-e ráakadtam a szived nyitjára.

Marcsa forrón a keblére szorította gyermekét.

- Megbolondultam volna, ha ezt az édest, ezt a drágát elveszítem.

- S tudod-e, hogy ha valami jó ér még a világon, azt annak köszönheted, hogy ezt a gyermeket úgy szeretted.

És most határozottan, komolyan kérdezé:

- Eszedre fogsz-e most már térni?

- Oh, csak az isten oda segítene.

- Segíteni fog.

S folytatta a meghajolt, megtört bűnös előtt:

- Látod, mennyi bajt, mennyi zaklatást, mennyi gyötrelmet szerezteél magadnak. Mennyi kint, mennyi fájdalomtól álltál ki. Akarod-e azt mind még továbbra is?

- Nem akarom, nem akarom, - felelt szörnyedve és összetett, esdeklő kezét felé nyujtva, nyögé kinos rimánkodással: - Vegye vissza rólam átkait. Szabadítson meg attól a rémítő kísértettől, melyet reám küldött.

- Magad teremtetted azt? - felelte az öreg Gyárfás, - s csak magadon áll, hogy attól megszabadulj.

A menyecske szomorúan csóválta a fejét:

- Nem áll magamon! - szólott fájdalmasan. - Én nem okoztam soha senki szerencsétlenségét, ha okozta, maga okozta; én nem okoztam, nem akartam a halálát senkinek, ha okozta, a véletlenség okozta. Én mind tudom ezt, tudom bizonyosan. A jó isten is látja, hogy igazat beszélek. Mégis úgy fáj mind a két eset szívemnek. S a fekete kutya mégis kísért, mint a gonoszt, a gyilkost, s nincs többé nyugodalmam soha.

Az öreg megfogta a kezét.

- Hátha nem szeretnéd, nem ölelnéd meg többször azt az embert, kinek hasonlóan csak boldogtalansága lennél egész életedben, mert első feleségének árnyéka csak közöttetek áll mindig. Ha tudod, hogy az a szerencsétlenség nem teremti meg neked az örömet. Hanem a helyett szereted ismét azt a szegény embert, a ki gyermekednek atyja. Gondolkoztál-e azóta erről vagy egyszer, hogy okosan cselekednél.

A menyecske sohajtva megcsóválta fejét.

- No látod. Ha nem gondolkoztál eddig, most már hát gondolkozzál. És akkor megszabadítalak kísértetedtől.

- Gondolkozom. Igérem, hogy gondolkozom.

- Miért is ne gondolkoznál. Most már célt értél. Ezen az emberen, a ki minden szerencsétlenségednek okozója volt, meg vagy bosszúlva, meg leszel bosszúlva. Nem ugyan te általad, hanem a saját keze által belevitte magát a bajba, melyből nem szabadulhat. Ezt soha sem heveri ki. Most hát hallgass ide. Beszéljünk okosan, mit kell cselekedned.

- Hallgatom!

- Feladod a törvénynek azt az embert, te adod fel, nem más. Annak úgy kell lenni. Mert te tudhatod legjobban, hogy téged akart és te általad egy más, a berendelés és munkavesztés által kétségbeesett embert megfizetni, rávenni a gonosz cselekedetre. Ugy-e így van? No látod. Ugy-e, ezt is tudom? Tudom, mert láttam. Abban a szerencsétlen baromban, ha nem volt is annyi erő, hogy előre elárulja a gonosz szándékot, mégis volt annyi becsületesség, hogy bár majdnem a végső pillantásban, de mégis magába szállott. Eldobta a csóvát. Irtózva megfutott a gonosz cselekedet elől. Ugy-e, így volt? No látod. Ezt is tudom. Mert láttam. Azután az a gazember téged akart a gonosz tette kényszeríteni. Azt is tudom mivel. Lelkoddal. Lelked titkával. Ezt is tudom. S mikor azután te is megtagadtad, felgyújtotta ő maga a saját asztalgait. Ugy-e így volt? Látod, ezt is tudom. Mert láttam s látta rajtam kívül más is, s a mit három élő tud, látott, azt senki el nem tagadhatja.

Mikor ezt a beszédet elvégezte, utána tette:

- Pontosan így kell ezt elmondanod az utolsó szóig, a mint a szájadba adtam. És akkor meg foglak attól a kísértettől szabadítani.

A menyecske szorongva, rettegve szabadkozott:

- Hogy tegyem? Rémítő, irtóztató bosszúval fenyegetett. Pedig ártatlan vagyok abban a dologban és mégis el fog veszíteni.

- Hát azt elnézed, mikor majd ezért a dologért szintén ártatlanokat akarnak büntetni.

- Kit akarnának? - kérde aggodalmasan.

- Kit? - felelt az öreg szomorú mosolygással. - Azt a szegény embert, a ki a helyett hogy ezredéhez ment volna, egész nap a határt bujkálta; ezt a szerencsétlenséget is te hozod a fejére.

A menyecske szívéhez nyult s bátran felemelte homlokát:

- Azt nem nézném el. Nagyon rossz, háládatlan lennék én akkor.

- Pedig az már így lesz. Én tudom. Mert én mindent tudok, mindent látok, mindent gyanítok és nem szoktam csalatkozni soha. Hiába, ezt az embert így is, úgy is te már úgy sem fogod megölelhetni többé, párja nem lehetsz soha.

- Nem is azért. Hiszen megigértem már. Elszakadok tőle. Megsiratom, azzal vége. Nem is azért. Csak olyan emlékezetben nem akarok maradni nála, hogy örökké átkozzon. S ha az a gazember engem bajba kever, hiába mondanám, még csak azt sem hinnék el rólam, hogy nem akartam.

Izgatottan, majdnem kétségbeesve folytatá:

- Ha én szólok, ha csak egyet szólok, az az ember engem a tömlöc gyászos fenekére taszít. Olyan bűnért, melyet nem is cselekedtem. Ki segít akkor rajtam?

- Ne félj. Nem taszít a tömlöc fenekére. Megelőződ, a törvény tekintetbe veszi, hogy azt, melyet nem is cselekedtél, lelked nyugalmaért magad vallod be. A büntetést az igazi bűnös kapja. Téged megdorgálnak.

- Oh, apó! A gyújtás esetétől nem félek én. A másikról beszéljen... ott nyugtassa meg a lelkemet.

- Rájövök! Azt mondta neked az az ember...

A menyecske izgatottan átvette a szót:

- Azt mondta: tudom, hogy szárazon, muzsika nélkül is szépen tudsz táncolni, csak a föld birja, hogy le ne szakadjon. Értse meg apó! Rám akarja fogni, hogy az a szomorú eset nem véletlen szerencsétlenség volt, hanem készakarva, szándékosan cselekedtem. Pedig így is eléggé nyomja a lelkemet; ennek a kísértete üldöz, ez öl, ez veszít el ugyanis, ha meg nem szabadulok tőle. Elveszek kétszeresen. Lelkemben és a tömlöc fenekén ártatlanul.

Elgyengült, kimerült. Nem bírták többé a lábai.

- Látod, látod. Senki se jönne arra a gondolatra, ha te annak az asszonynak az urát nem szeretted volna meg. Még magad sem jöttél volna arra a gondolatra soha.

Az öreg a fejére tette a kezét.

- Ugy kell tenned, leányom, a mint mondtam, a mint parancsoltam. És akkor meg foglak szabadítani mindentől.

- Mindentől? - kérdezé a szegény gyötrődő asszony s reménykedve veté fel rá szemeit. Aztán feltartá kezét, mintha esküdni akarna és mély megindulással rebegé: - Akkor mindent ígérek, öreg apó.

Gyárfás apó szeliden, édesen mosolygott rá és szeretettel, mint már régen, nagyon régen nem.

- És kérdezed-e, hogy hát a szegény Pista szeret-e még, gondol-e még rád, vár-e még rád, meg fog-e bocsátani?

- Kérdezem!

A menyecskének két nagy könnycsepp gördült le arcán, az a vad, az a szilaj tigris ott ült lábainál, szeliden és vágyva tekintgetett, óhajtó örömmel, mint egy fészket kereső madár.

- No hát édes lányom. Nyugtasd meg magadat; annak a szerencsétlenségnek, annak a szegény asszony halálának még csak véletlenségből sem lehattél okozója; mert öt-hat öl magas part, melynek tetején mint országúton máskor kocsik járnak keresztül, bizony egy gyenge asszony-személy alatt le nem szakadhat, ha még a szent Dávid táncát járná is. Kinevetik ott meséjével azt a rossz embert. Megnyugodhatik ezen, édes lányom, mindenki.

A menyecske szomorúan sóhajtott.

- És mi hasznom lesz ebből nekem, ha elhiszi is, megnyugszik is benne mindenki, büntelenül nem bűnhődöm is, de ha az én lelkem nem nyugszik meg benne.

Az öreg apó biztatva tekintett szemébe.

- Akkor majd elhiszi azt, a mit most mondok!

A menyecske sóváran leste minden szavát, az utolsó reményt.

Az öreg biztos nyugalommal mosolygott:

- Marcsa! Hiszen nem is állhattál ott a szegény menyecske fölött, ki a part legmagasabb része alatt ásott, mert akkor annak a lovasnak, ki épen akkor a part magasára ugratott fel az országúton paripájával, a háta mögé kellett volna kerülnöd, pedig te a szemébe akartál nézni, szembeállni akartál vele, s ha mégis valami különös erő szakította le azt a partot, úgy inkább hihető, hogy egy megugratott paripa...

Marcsa egyszerre felsikoltott örömében.

Homályos tapogatózását, melyet a döbbenés, félelem most is, akkor is összezavart, mihelyt határozott irányt nyert, az emlékezés tiszta fényessége világította be.

- Ugy van, A szemébe mosolyogtam. Felugratott lovával a part magasára. Pár öltre állott felettem. Még felfelé kellett néznem, még a szoknyám is megakadt egy csipkebokorban. Oh édes istenem!

Ajkai vonaglottak. Szeretett volna sirni, kiabálni, beszélni sokat, sokat.

Nem tudott.

Összezsapta kezeit. Térdeire rogyott.

Előbb az istennek, azután az apónak mondta:

- Köszönöm!...

Arcának teljes ragyogása, teljes ifju színe visszatért. Nem birt örömével. Nyugodtan, félelem nélkül nézett a világra. Olyan szép, olyan gyönyörű volt ez a hasadó hajnal, mint már régen, nagyon régen.

S mégis mennyivel szebb ez is ott a kék Mátra alatt, mikor a dús harmat ködében fürdik az ébredő völgy. Oh, milyen más világ, más boldog élet, milyen más, könnyebb levegő van ott. Illatoznak-e még a bikkvölgyi erdők? Hol a két aranyvessző felnőtt, nyilik-e még a gyöngyvirág és ibolya a szajlai kerek völgyben?

Istenem! Hogy eszébe jut szép fiatalsága.

Olyan szépen mosolygott az a kis gyermek ott a karján és olyan szépen énekelgettek azok a kis pacsirták odafenn a magas egekben.

- Megyek öreg apám, mindenhová, a hová parancsolja.

Mikor az öreg Csikojtó batyucskáját kibontották s legjobban nevettek volna a kosár, a dunnácska és a tajtékpipa-tok fölött, akkor lépett oda Gábris Marcsa, biztosan, nyugodtan, minden félelem nélkül, még talán kevélyen is egy kicsit, ha csak most is hetykeségnek nem nézték azt az emberek.

Nagyon szép volt most, mindenkinek megállt rajta a szeme, szája. Szépen is fel volt öltözve.

De volt ott olyan is, a ki nagyon elhalványodott erre a megjelenésre.

Mivel pedig az okosak a kinevetett szegény öreg Csikojtót már majdnem elkergették bolond-ságaival együtt, szóhoz sem hagyták volna már jutni, kivált mikor olyan még bolondabbakat kezdett beszélni: hogy annak a pipatoknak a pipájának a szára ott kandikál ki annak a bizonyos urnak a zsebéből, csak ki kellene kérni és belepróbálni; - épen jókor érkezett.

Csak elcsodálkozott Csikojtó bácsi, milyen jó prókátora akadt.

Gábris Marcsa épen olyan hangon kezdte, a mint Gyárfás apó kívánta:

- Hadd legyenek hát én az okos, a ki mindent megmagyarázok.

Ah! hogy hevítette, hogy tüzelte a bosszúnak gyönyörözete amaz ember ellen, a ki miatt annyit szenvedett.

Elbeszélte mindent.

Legfőképen azt is, hogy rajta kívül még két tanú van, a ki a dolgot látta.

Ki hallgatta volna ezt boldogabban s ki örült volna annak jobban, mint a szegény Terka; majdnem a nyakába borult örömében annak az asszonynak.

Marcsa rá is mutatott, mint egyik tanúra, mindjárt az öreg Csikojtóra.

Az hűledezett mindenre, a mit beszélni hallott, de legjobban azon, mint tudhatja azt Gábris Marcsa, hogy ő is látta a dolgot, mikor még ezt rajta kívül eddig nem tudta senki; csak most akart nagy feneket kerítette beszédében odaérni, ha az embert szóhoz hagyták volna jutni.

Különben gyanította, hogy mindez a csodálatos embertől jön. Nem hiába tanította az meg, hogy mindent összeszedjen, a mit a kukoricaföldön talál s mikor azt mondta neki: minden este a kukoricaföld belső sarkától lesse, hogy kel fel a holdvilág Rossz Pál asztagjai fölött. Nem csinált egyebet, mint hogy a gyújtogatót lesette vele ez oldalról, míg ő másfelől vigyázott.

Mégis csak csodálatos fogásai vannak annak az embernek. Csakugyan ördöge van annak, hogy ezt is előre tudta.

Nem hiába nevezte ő azt el csodálatos embernek.

Azután megérte azt az elégtételt is az öreg Csikojtó, hogy az ő meséjét is színről-szinre meglátták az emberek. A csodálatos embert.

A törvény elvégezte a többi.

Dorka Jancsi mindent vállalt, hanem, a mint látszik, a jövődőről akart egy kicsit gondolkozni, a hatvan forintot nem akarta sehogy sem vállalni. Az is különben csak a Rossz Pál kára - gondolta magában. - Gavallérnak akarta magát mutatni s azt mondta: ha tette volna, csupán egyedül a menyecske kedvéért tette volna meg; de meggondolta a dolgot, megbánta.

Elhitték-e neki, hogy lelkébe szállt, hogy becsületesen gondolkozott, hogy később lett volna meghalni - a mint mondá - mint azt a bűnt elkövetni; s nem tudta, adjon-e fel valakit, voltaképen kit is kelljen hát feladnia? Elég az hozzá, ki tudta magát mosni.

De mégis hiába kérezkedett, hiába rimázkodott, még csak egy napra sem eresztették haza. Legyen legalább ez a büntetése: elkisérték azonnal ezredéhez.

Hát Gábris Marcsa? A sok lelki gyötrelmet, hogy előre megszenvedett, elfogadták-e elég büntetésül? Tekintetbe vették-e azt, hogy dacára ama kényszerűségnek, mely alatt amaz alávaló ember rémítgetése miatt állott, mégis bátorsággal birt azt feladni, rávallani?

Ki tudja?

Annyi bizonyos, nem látta többé senki ezen a vidéken.

Az öreg Csikojtónak maradt fel róla az a meséje, hogy látta, mikor elvitte az ördög. Akár megesküszik rá. Látta, hogy kézen fogva vezette el.

Oh, az a bolondos ördög, az a csodálatos ember még ezután is folyvást tovább üzte vele játékait, egész a kukoricatörésig.

Mikor a csőszgunyhót bontogatta, és hogy újra kékébe kösse, szépen összeszálalta a földön a zsúpmarkokat: hát csak egy kendő-csomó akad a kezébe, mely a fedelékbe volt bedugva. Ugyan van-e benne vagy egy pipára való dohány?... Nem volt biz abban, hanem volt benne hatvan forint. Tyhü, szedtevette. Hisz ez az ördög pénze.

Hanem azért, lett legyen az az ördögé vagy akárminemű potentaté ezen a világon, mégis bevándorolt az rögtön nagy vigan az üres dohányzacskóba.

A bodor pipafüst rózsás felhővé kerekedett a feje fölött.

- No most beszéljen már ha tud - az öreg Matusné.

* * *

Bizony már törték a kukoricát mindenütt, sőt több helyen már le is törték egészen, meg is fosztották, mire a szegény tartalékosok Boszniából hazakerültek.

Be szép holdvilágos esték voltak azok. Fosztottak a leányok és a nótájuk elhallatszott messzire. Parázs Pali ott jött visszafelé, azon az uton, melyen elment, a kukoricaföldek mellett.

És egyszer csak, a mint ott fosztogatott Tera, hátulról befogta a szemét.

S mikor kibeszélték magukat, Pali azt mondta rá:

- Látod, az isten akarta így. Csak azért, hogy összekerüljünk.

Gábris Marcsát a világért sem hozta volna elő.

Hanem Terka előhozta.

- Szegény, szerencsétlen asszony. Ne haragudjék rá, Pali bácsi. Ne átkozza meg. Nagy jót tett velem. Én istenem, de rossz is voltam, hogy úgy haragudtam rá. De azt gondoltam felőle, mindig hajtott rá a lelkem, pedig hiszen nem is akarta.

- Mit nem akart?

Nem is tudta, miről van szó.

- Azaz hogy még csak véletlenségből is nem ő volt az oka!

- Minek nem volt oka?

Terka nem felelt, csak fecsegett tovább jókedvűen, a mi most olyan jól esett neki:

- Itt volt búcsúzni. A kis gyermeke a karján. Megkérlelt bennünket, bocsássuk meg, ha valamit életében vétett ellenünk. Hogy vétett volna? Este volt már. Hiába marasztottuk. Az öreg apja megfogta a kezét, elvonta magával. A mikor látta, hogy megöleljük, megcsókoljuk, megsiratjuk, azt kérdezte tőle: »No édes lányom, látod-e még a fekete kutyát?« Marcsa azt felelte vigan: »Nem látom, kedves öreg apám.«

Aztán elmentek. Szép csillagos ég ragyogott fölöttük, mikor mentek. Olyan gyorsan, olyan vigan mentek el, és én mégis úgy megsajnáltam szegényt.

(Vége.)